

СТАНДАРТ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ

ПРОЄКТ

СДМ __.__:2024

**Правнича термінологія.
Термінологія конституційного права**

Видання офіційне

Київ

**Національна комісія
зі стандартів державної мови**

2024

ПЕРЕДМОВА

1. РОЗРОБЛЕНО: робоча група з напрацювання стандарту державної мови «Правнича термінологія. Термінологія конституційного права», утворена рішенням Національної комісії зі стандартів державної мови від 26.02.2024 № 45 (зі змінами), у складі:

1) Зозуля Олександр Ігорович, доктор юридичних наук, професор, завідувач наукового сектору порівняльного конституційного та муніципального права Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України (голова робочої групи);

2) Шутенко Світлана Василівна, завідувач кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ (секретар робочої групи);

3) Батан Юрій Дмитрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

4) Берченко Григорій Валерійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

5) Пендюра Максим Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ;

6) Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

7) Сьох Катерина Ярославівна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ;

8) Терлецький Дмитро Сергійович, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

9) Юлдашева Світлана Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ.

2. ПРОВЕДЕНО ПУБЛІЧНЕ ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ в період із _____ до _____ 2024 року.

3. НАДАНО ПРОПОЗИЦІЇ ТА ВИСНОВКИ:

1) Інституту української мови Національної академії наук України від _____ 2024 року;

2) Наукової установи від _____ 2024 року;

3) Закладу вищої освіти від _____ 2024 року.

4. ПЕРЕВІРЕНО в апараті Національної комісії зі стандартів державної мови __ _____ 2024 року.

5. ПРИЙНЯТО ТА НАДАНО ЧИННОСТІ рішенням Національної комісії зі стандартів державної мови від __ _____ 2024 року № ____ «Про затвердження стандарту державної мови «Правнича термінологія. Термінологія конституційного права» з __ _____ 20__ року.

6. Цей стандарт державної мови розроблено вперше.

ЗМІСТ

1. Сфера застосування.....	5
2. Нормативні покликання.....	5
3. Загальні пояснення.....	6
4. Основний зміст.....	8
4.1. Джерела конституційного права.....	8
4.2. Засади конституційного ладу.....	13
4.3. Конституційні права людини. Конституційно-правові статуси особи.....	22
4.4. Конституційні форми демократії.....	33
4.5. Законодавча влада.....	40
4.6. Глава держави.....	52
4.7. Виконавча влада.....	56
4.8. Судова влада.....	59
4.9. Місцеве самоврядування.....	63
4.10. Державний устрій і територіальна організація держави.....	69
4.11. Охорона конституції. Конституційне правосуддя.....	71
Додаток А. Абетковий покажчик термінів.....	77
Додаток Б. Бібліографія.....	82

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення Національної комісії
зі стандартів державної мови
_____ 2024 року № ____

СДМ __. __:2024

СТАНДАРТ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ

Правнича термінологія. Термінологія конституційного права

Чинний від _____ 20__ року

1. Сфера застосування.

Стандарт державної мови «Правнича термінологія. Термінологія конституційного права» (далі – Стандарт) застосовують у роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності а також у діловодстві, довідковій, науковій, навчально-методичній літературі.

2. Нормативні покликання.

Цей стандарт розроблено відповідно до (з урахуванням) таких нормативних документів:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».
3. Положення про Національну комісію зі стандартів державної мови, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.11.2019 № 911.
4. Порядок напрацювання, затвердження, уведення в дію, перегляду стандартів державної мови та внесення змін до них (рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 16.11.2023 № 421, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 04 грудня 2023 року за № 2107/41163).
5. Рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 26.02.2024 № 45 «Про напрацювання проєкту стандарту державної мови «Правнича термінологія. Термінологія конституційного права»;
6. Програма напрацювання, перегляду чи внесення змін до стандартів державної мови (рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 14.02.2024 № 34).
7. ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення

стандартів на терміни та визначення понять»¹.

8. НК 004:2020 «Український класифікатор нормативних документів».

9. ДСТУ 1.2:2015 «Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації».

10. ДСТУ 1.5:2015 «Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів».

11. ДСТУ ISO 860-99 «Термінологічна робота. Гармонізування понять і термінів».

12. ДСТУ ISO 1087-1:2007 «Термінологічна робота. Словник термінів. Частина 1. Теорія та використання».

3. Загальні пояснення.

Цей Стандарт унормовує терміни та визначення понять у галузі конституційного права.

Стандарт має на меті створити несуперечливу та кодифіковану систему термінів конституційного права.

Завдання Стандарту:

1) унормувати та затвердити однозначно зрозумілі й логічно несуперечливі терміни в нормотворчості, правотлумаченні, правозастосуванні, довідковій, науковій і навчально-методичній літературі;

2) сприяти застосуванню українських термінів замість іншомовних;

3) усунути недоліки термінології конституційного права, зокрема вживаної в національному законодавстві;

4) сприяти розвитку української правничої термінології.

У цьому Стандарті терміни та визначення понять (терміно статті) оформлено відповідно до ДСТУ 3966:2009.

Як довідкові у Стандарті подано англійські (en) терміни-відповідники, узяті з міжнародних стандартів і з фахових словників.

¹ Чинність стандартів та класифікаторів, на які є посилання в цьому стандарті, перевіряють згідно з офіційними виданнями органів стандартизації, що їх приймали. Якщо стандарт, на який є посилання, замінено новим або до нього внесені зміни, треба застосовувати новий стандарт, охоплюючи всі внесені зміни до нього.

4.1. ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

(термінологія на позначення основних форм зовнішнього вираження загальнообов'язковості конституційно-правових норм в Україні та в державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) / terminology to designate the main forms of external expression of the generally binding nature of constitutional and legal norms in Ukraine and European Union (hereinafter – EU) member states)

4.1.1. аброгація

en

abrogation

Скасування (визнання таким, що втратив чинність) закону через його застарілість, втрату актуальності або через невідповідність конституції.

4.1.2. адаптація законодавства

en

adaptation of legislation

Процес пристосування нормативно-правових актів відповідно до: 1) зовнішнього стандарту – законодавства іншої держави чи міжнародних угод (наприклад, згідно з *acquis communautaire* Європейського Союзу); 2) внутрішнього стандарту (наприклад, актів нижчої юридичної сили до актів вищої юридичної сили).

4.1.3. гнучка конституція

en

flexible constitution

Конституція, яка може міститися в одному або декількох джерелах, проте не має такої юридичної властивості як особливий порядок внесення змін і, у зв'язку із цим, здебільшого юридичної властивості – найвищої юридичної сили (виняток із цього правила – Ізраїль, основні закони якого мають найвищу юридичну силу).

4.1.4. декларація

en

declaration

Документ, який ухвалюють міжнародні організації (наприклад, ООН – Загальна декларація прав людини 1948 року), або парламент чи інший представницький орган у межах національної держави для проголошення незалежності (наприклад, Декларація незалежності США 1776 року), гарантування прав людини (Декларація прав людини і громадянина Франції 1789 року, Декларація прав національностей

України 01 листопада 1991 року) тощо.

4.1.5. денонсація

Правомірне припинення дії міжнародного договору за умовами, визначеними в ньому, через повідомлення однією з його сторін іншим учасникам про відмову від зобов'язань за цим договором.

en denunciation

4.1.6. джерела конституційного права

Джерела права, що містять норми конституційного права, мають зовнішнє вираження і є чинними.

en sources of constitutional law

4.1.7. жорстка конституція

Конституція, яка має юридичну властивість, що полягає в особливому порядку внесення до неї змін; цей порядок є більш складним, ніж для внесення змін до ординарних законів, і має найвищу юридичну силу в ієрархії джерел конституційного права.

en rigid constitution

4.1.8. законодавча техніка

Сукупність техніко-правових засобів, способів, методів та прийомів, за допомогою яких створюють проект закону.

en legislative technique

4.1.9. зворотна дія закону

Поширення положень закону на правовідносини, які виникли і закінчилися до набрання ним чинності.

en retroactive effect of the law

4.1.10. імплементація

Правотворчий процес перенесення та втілення правових норм із міжнародно-правових актів до національного законодавства через правові механізми та способи.

en implementation

4.1.11. кодифікація

Спосіб систематизації норм права через упорядкування правових норм, що містяться в різних актах, їх зміна, узгодження і зведення в єдиний нормативно-правовий акт, який комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин і забезпечує

en codification

стабільність правового регулювання.

4.1.12. конституційна доктрина

Система основоположних поглядів на Конституцію України і конституційні принципи та цінності, яка розкриває зміст різних конституційних положень, їхній взаємозв'язок, баланс між конституційними цінностями та сутність конституційно-правового регулювання як єдиного цілого, і яку становлять юридичні позиції Конституційного Суду України, а також загальновизнані й усталені ідеї, положення, наукові погляди, принципи права та теоретичні узагальнення щодо предмета конституційно-правового регулювання.

en constitutional doctrine

4.1.13. конституційна норма

Загальнообов'язкове формально визначене правило поведінки, що регулює конституційно-правові відносини, які охороняє й забезпечує держава.

constitutional norm

4.1.14. конституційна поправка

Формальна зміна тексту конституції, яка за стилем інкорпорації до конституційного тексту може як додаватися до основного тексту (наприклад, Україна), так і викладатися наприкінці (наприклад, США).

en constitutional amendment

4.1.15. конституційний договір

Політико-правова угода між органами влади, яка регулює суспільні відносини загального характеру, державний лад, визначає компетенцію вищих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підтверджена письмовим, офіційно опублікованим документом, що набуває чинності з моменту його підписання (наприклад, Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади й місцевого самоврядування в

en constitutional treaty

Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року).

4.1.16. конституційний закон

en

constitutional law

Нормативно-правовий акт, який залежно від специфіки конституційного регулювання або доктринальних уявлень у певній країні може означати: 1) закон, що є частиною несистематизованої конституції; 2) закон, необхідність ухвалення якого вказано в конституції; 3) закон, необхідність ухвалення якого вказано в конституції та для якого встановлена особлива процедура розгляду та ухвалення; 4) закон про внесення змін до конституції; 5) закон про введення в дію конституції.

4.1.17. конституційний звичай

en

constitutional custom

Історично сформоване та юридично визнане правило, що є елементом конституційної правової свідомості учасників конституційних правовідносин і має відповідну юридичну силу.

4.1.18. конституційно-правова процедура

en

constitutional and legal procedure

Різновид юридичної процедури, що спрямований на досягнення конституційно-правового результату, який полягає у формуванні конституційно-правових норм, утворенні або припиненні існування суб'єктів конституційного права, запобіганні правопорушенням у конституційно-правовій сфері або виникненні, реалізації, зміні чи припиненні певного конституційного правовідношення.

4.1.19. конституція

en

constitution

Нормативно-правовий акт або сукупність актів, що містить основоположні норми, які встановлюють загальні принципи устрою держави і поділу влади, компетенцію органів

публічної влади, межі втручання держави у права людини.

4.1.20. норма прямої дії

en direct action rule

Властивість норм Конституції України, яка означає, що: ці норми застосовують безпосередньо; закони України та інші нормативно-правові акти можуть лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їхній зміст; закони України та інші нормативно-правові акти застосовують лише в частині, що не суперечить Конституції України.

4.1.21. нормативно-правовий акт

en legal act

Офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку, має письмову форму (крім випадків накладення кваліфікованого електронного підпису в порядку, визначеному законом), містить норму (норми) права і призначений для неодноразової реалізації.

4.1.22. органічний закон

en organic law

Закон, необхідність ухвалення якого передбачена в певних випадках безпосередньо в конституції, а процедура його ухвалення є більш складною, ніж для звичайних законів (використовують у Франції, Іспанії, Португалії, Грузії та інших країнах).

4.1.23. ординарний закон

en ordinary law

Нормативно-правовий акт, який регулює суспільні відносини, що не належать до предмета регулювання конституційних або органічних законів (за умови виокремлення цих видів у межах правової системи), а також нормотворчої компетенції інших гілок (галузей) державної влади.

4.1.24. постанова

en resolution

Правовий акт, що ухвалюють вищі органи державної влади (наприклад, парламенти, уряди), місцеві органи

(наприклад, уряд або представницький орган автономії), конституційні або інші суди в межах своєї компетенції та інші вповноважені законом особи.

4.1.25. ратифікація

en

ratification

Форма надання згоди держави на обов'язковість для неї міжнародного договору (поряд із затвердженням, укладанням договору, приєднанням до договору) через ухвалення закону про ратифікацію, невіддільною частиною якого є текст міжнародного договору.

4.1.26. указ

en

decree

Правовий акт глави держави щодо реалізації своїх повноважень, який може мати нормативно-правовий або індивідуально-правовий характер.

4.2. ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

(термінологія на позначення засад державного ладу, форм правління, принципів конституційно-правового регулювання в Україні, а також засад державного ладу і принципів конституційно-правового регулювання, спільних для держав-членів ЄС / terminology to denote the foundations of the state system, forms of government, and principles of constitutional and legal regulation in Ukraine, as well as the foundations of the state order and principles of constitutional and legal regulation common to EU member states)

4.2.1. абсолютизм

en

absolutism

Вид автократичної системи управління, за якої верховна влада повністю належить володарю (монарху, імператорові, королю), який її реалізує без представницьких інституцій та конституційних обмежень.

4.2.2. автократія

en

autocracy

Система централізованого (політичного) управління, за якої одна особа концентрує у своїх руках владу в державі (легально-виборну, спадково-абсолютистську, нелегально-узурпаційну).

4.2.3. верховенство закону

en

law supremacy

Формально-юридична характеристика правових відносин, що полягає в їх підпорядкуванні вимогам конституції та

інших законів, проте не означає панування права в цих відносинах за замовчуванням.

4.2.4. верховенство права

Панування права в усіх найважливіших сферах суспільних відносин та підпорядкування всіх суб'єктів права законам.

правовладдя (нд)

4.2.5. воєнний стан

Особливий, тимчасовий правовий режим, що запроваджують у державі або окремих її місцевостях разі збройної (або гібридної) агресії та який передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування визначених законом повноважень, необхідних для відвернення та відсічі збройної (або гібридної) агресії та вживання заходів національної безпеки.

4.2.6. громадянське суспільство

Суспільство з розгалуженою мережею незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених громадянами для виявлення й реалізації різних громадських ініціатив, задоволення суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів.

4.2.7. демократія

Державний лад, в основі якого є принцип народовладдя, забезпечений формуванням колегіального виборного (представницького) органу, взаємною відповідальністю державної влади і народу; за такого ладу закон гарантує існування та реалізацію прав і свобод людини та громадянина.

4.2.8. державна влада

Вид публічної влади в суспільстві, яку реалізує держава та її органи у визначенні на підставі права внутрішньої та зовнішньої політики; повинна відповідати інтересам народу; має монополію на

en rule of law

en martial law

en civil society

en democracy

en state power

законне насильство.

4.2.9. державна мова

Мова, якій держава надала правовий режим обов'язкового засобу спілкування в усіх сферах суспільного життя.

en state language

4.2.10. державний бюджет

План формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які реалізують відповідні органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

en national budget

4.2.11. державний герб

Символ у вигляді геральдичного знака, який позначає незалежну державу; є символом уряду або (особливо в монархіях) глави держави особисто.

en state coat of arms

4.2.12. Державний Герб України

Один із державних символів України, представлений великим Державним Гербом України та малим Державним Гербом України.

en State Coat of arms of Ukraine

4.2.13. Державний Гімн України

Національний гімн на музику М. Вербицького зі словами, затвердженими законом, який ухвалений не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

en National Anthem of Ukraine

4.2.14. державний орган

Орган державної влади, зокрема колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю.

en state body

4.2.15. Державний Прапор України

Один із державних символів України, прямокутне полотнище у вигляді двох

en State Flag of Ukraine

рівних за шириною горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів, зі співвідношенням ширини прапора до його довжини 2:3.

знамено, прапор, стяг, штандарт (нд).

4.2.16. державний суверенітет

en state sovereignty

Верховенство, повнота державної влади всередині країни та її незалежність і рівноправність у зовнішньополітичній сфері.

4.2.17. державні символи України

en state symbols of Ukraine

Визначені Конституцією України особливі розпізнавальні знаки, які набули символіки історично й уособлюють національний суверенітет і самобутність держави.

4.2.18. євроатлантичний курс України

en Euro-Atlantic course of Ukraine

Конституційно закріплений на принципі верховенства права напрям співпраці України із країнами НАТО, спрямований на забезпечення безпеки й добробуту людини у військово-політичній сфері, правових відносин у всьому євроатлантичному регіоні.

4.2.19. європейський курс України

en the European course of Ukraine

Конституційно закріплений на принципі верховенства права напрям зближення України з ЄС як на рівні законів, так і на рівні правил та правових звичаїв, що існують у демократичних суспільствах.

4.2.20. Збройні Сили України

en Armed Forces of Ukraine

Військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладені завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності.

4.2.21. конституційна реформа

en constitutional reform

Особлива управлінська програма дій на певному етапі державотворення, яку ухвалює та реалізує верховна державна влада в інтересах суспільства (народу,

нації).

4.2.22. конституційний конфлікт

en constitutional conflict

Протистояння (конфронтація) у політико-правовій взаємодії суб'єктів конституційних відносин, що виражене в інституційно унормованих взаємоспрямованих діях цих суб'єктів щодо визнання, задоволення, захисту своїх інтересів, потреб, цілей.

4.2.23. конституційний лад

en constitutional order

Система суспільних відносин, організації й функціонування правових форм політичної, економічної, соціальної та духовно-культурної сфер життя, установлених і гарантованих Конституцією України та законами держави.

4.2.24. конституційні інститути

en constitutional institutions

Система близьких за змістом і взаємопов'язаних норм конституційного права, які регулюють однорідні і взаємопов'язані суспільні відносини, що становлять відносно самостійну групу.

4.2.25. конституційні принципи

en constitutional principles

Закріплені в конституції вихідні, керівні ідеї права щодо виникнення, розвитку та функціонування державно-правових інститутів.

4.2.26. конституційно-правова відповідальність

en constitutional and legal liability

Вид юридичної відповідальності, наявної у сфері конституційно-правових відносин, що є найважливішою гарантією реалізації та захисту конституції, має специфічні суб'єкти, механізми реалізації та санкції і полягає у примусовому застосуванні заходів впливу за протиправне діяння (ретроспективний аспект) та у відповідальному стані зобов'язаного суб'єкта (позитивний аспект).

4.2.27. конституціоналізм

en constitutionalism

1. Режим функціонування публічної влади в демократичній державі, який

характеризує публічно-правову систему організації держави і суспільства на основі права, демократії, прав людини.

2. Процес державотворення, який охоплює еволюцію демократичного конституційного розвитку та конституційного регулювання суспільних відносин відповідно до приписів конституції, своєрідна система конституційних явищ, між якими існують певні взаємозв'язки і які свідчать про легітимність формування та функціонування публічної влади.

4.2.28. корінний народ

Автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території держави, є носієм самобутньої мови й культури, має традиційні соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом тієї держави, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за її межами.

en indigenous people

4.2.29. лібералізація

Процес пом'якшення державного або державно-бюрократичного тиску («контролю») на різні сфери суспільного життя: політику, економіку, право (політичні та громадянські права, права людини), свободу слова та медіа тощо.

en liberalization

4.2.30. мова національної меншини

Відмінна від державної мова, носієм якої є стала група громадян – неетнічних представників держави, які проживають на її території в межах міжнародно визнаних кордонів.

en language of the national minority

4.2.31. надзвичайний стан

Особливий правовий режим, який тимчасово вводять у державі чи окремих її місцевостях під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і

en state of emergency

матеріальних втрат, становлять загрозу життю і здоров'ю громадян, або під час спроби захоплення державної влади чи насильницької зміни конституційного ладу; передбачає надання певним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та гарантування безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу; допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження в реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії таких обмежень.

4.2.32. народний суверенітет

Необмежена, невідчужувана і неподільна верховна влада народу в демократичній правовій державі, здатність самостійно розпоряджатися своєю долею, створювати такий суспільний і конституційний лад, який відповідає його волі.

4.2.33. народовладдя

Належність усієї повноти влади в державі народу, закріплена в конституції як принцип народного суверенітету; означає визнання народу єдиним джерелом і верховним носієм влади в державі.

4.2.34. національна безпека України

Стан захищеності суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних викликів і загроз.

4.2.35. національна меншина (спільнота)

Стала група громадян певної держави, які не є її етнічними представниками, проживають на її території в межах її

en **popular sovereignty**

en **people's power**

en **national security of Ukraine**

en **national minority (community)**

міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти й розвивати свою мовну, культурну та релігійну самобутність.

4.2.36. національний гімн

Державний символ, урочистий музичний чи музично-поетичний твір, схвалений уповноваженим органом держави та призначений для використання під час проведення державних свят, церемоній та ритуалів, громадських святкування.

en national anthem

4.2.37. національний суверенітет

Верховенство нації як політичної та етнічної спільноти мати суверенне право розпоряджатися своєю долею та ресурсами з урахуванням національних інтересів, реалізовувати суверенні права, розвивати свою мову та культуру й визначати основні напрями свого цивілізаційного розвитку.

en national sovereignty

4.2.38. національні інтереси України

Життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян.

en national interests of
Ukraine

4.2.39. оборона України

Система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

en defense of Ukraine

4.2.40. парламентсько-президентська республіка

Форма державного правління, яка поєднує ознаки парламентської й президентської республік, за якої

en parliamentary-presidential
republic

парламент має повноваження формувати уряд, а роль президента полягає в поданні пропозиції у пропонуванні кандидатури прем'єр-міністра, підбір якої він повинен здійснювати з урахуванням партійного співвідношення сил у парламенті); уряд є відповідальним перед парламентом; президент має право розпуску парламенту за певних конституційно визначених підстав; має право законодавчої ініціативи, відкладного вето, видання актів. Президент представляє державу всередині країни й за кордоном; укладає договори самостійно або за згодою парламенту; акредитує і приймає послів; звертається до парламенту та його комітетів; ініціює питання щодо проведення референдуму; президент звільнений від безпосереднього впливу на виконавчу владу, контрасигнуванню з боку уряду або відповідного міністра підлягають не всі акти глави держави, а тільки їх конституційно визначена частина.

4.2.41. плюралізм

en

pluralism

1. Концепція наявності безлічі різних поглядів, позицій, ідей та інтересів водночас.

2. Ідеалістичне філософське вчення, світогляд, за яким в основі світу і його явищ є численні самостійні, незалежні духовні сутності, протилежне монізм.

4.2.42. поділ влади

en

separation of powers

Раціональна організація державної влади в демократичній державі, за якої розмежовують владні компетенції та повноваження між різними гілками влади, забезпечують гнучкий взаємоконтроль і взаємодію між ними через систему стримувань та противаг.

4.2.43. правова держава

en

legal state

Форма організації і діяльності державної влади, що полягає у: взаєминах з індивідами та їхніми об'єднаннями на основі чинного правового закону; реальному забезпеченні прав, свобод,

законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей і громадянського суспільства в цілому; взаємній відповідальності держави і людини згідно з чинним законодавством.

4.2.44. принцип правової визначеності en **the principle of legal certainty**

Сукупність вимог до організації та функціонування правової системи для забезпечення стабільного правового становища людини через удосконалення процесів правотворчості та правозастосування.

4.2.45. узурпація влади en **usurpation of power**

Неконституційне або незаконне її захоплення органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, громадянами, особами чи їх об'єднаннями тощо.

4.2.46. Український народ en **Ukrainian people**

Єдина спільнота громадян України всіх національностей, яка має чітко виражену індивідуальність та власні характеристики, взаємопов'язана минулим та сучасним соціальним життям, через первинність власного самовизначення утворила суспільство, державу, право та інші соціальні інститути.

4.2.47. цензура en **ensorship**

Придушення чи регулювання урядом або іншим органом самовираження в письмовій чи іншій формі залежно від контенту; державний нагляд за змістом і поширенням масової інформації.

4.3. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СТАТУСИ ОСОБИ

(термінологія на позначення видів, змісту й обсягу прав людини, закріплених у конституційному законодавстві України та держав-членів ЄС; правомірних обмежень прав людини; статусу громадян, іноземців, осіб без громадянства, осіб зі спеціальними конституційно-правовими статусами в Україні та ЄС / terminology for the designation of types, content and scope of human rights enshrined in constitutional legislation of Ukraine and EU member states)

4.3.1. біженець	en	refugee
<p>Особа, яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.</p>		
4.3.2. внутрішньо переміщена особа	en	internally displaced person
<p>Особа, яка змушена залишити або покинути місце проживання в результаті збройного конфлікту або з метою його уникнення, через ситуацію загального насильства, порушення прав людини, стихійні або антропогенні лиха і яка не перетнула міжнародно визнаний кордон держави.</p>		
4.3.3. громадянин України	en	citizen of Ukraine
<p>Особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.</p>		
4.3.4. громадянство	en	citizenship
<p>Сталий, необмежений у просторі, політико-правовий зв'язок між особою і державою, що визначає їхні взаємні права та обов'язки.</p>		
4.3.5. громадянські права та свободи	en	civil rights and freedoms
<p>Права та свободи, які визначають сферу індивідуальної свободи особи, свавільне втручання в яку є неприйнятним (свобода від катувань,</p>		

свобода від рабства, право на визнання правосуб'єктності людини, свобода від дискримінації, право на рівність чоловіків та жінок, право на рівність перед законом, право на життя, право на громадянство, право на свободу та особисту недоторканість, свобода асоціації, право на приватну власність, право на недоторканість приватного життя, свобода пересування, право на свободу релігії та переконань, свобода вираження поглядів, право на справедливий судовий розгляд, право на одруження і заснування сім'ї, право дітей на реєстрацію народження та громадянство тощо).

4.3.6. денатуралізація

Припинення за юридично визначених підстав громадянства особи, набутого нею в порядку натуралізації (юридичний процес, у результаті якого особу, якій раніше було надано громадянство відповідної держави, позбавляють цього громадянства).

en denaturalization

4.3.7. депортація

Вигнання (вислання) іноземця або особи без громадянства у випадку втрати або припинення законних підстав для їх подальшого перебування (проживання) в державі; примусове переселення окремих осіб, груп, народів із місця постійного проживання.

en deportation

4.3.8. дискримінація

1. Ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути реальними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами й свободами,

en discrimination

крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

2. Умисне обмеження або позбавлення прав фізичних або юридичних осіб за певними ознаками.

4.3.9. економічні права та свободи

en economic rights and freedoms

Права та свободи, які визначають економічні передумови, необхідні для гідного існування і розвитку особи, формування сфери її індивідуальної свободи (право на працю, право кожного на справедливій і сприятливій умови праці, включно із правом на справедливую зарплату і рівну винагороду за працю рівної цінності, свобода об'єднання у професійні спілки, право на страйк, право на приватну власність, право на рівність суб'єктів права власності перед законом, право на підприємницьку діяльність тощо).

4.3.10. експатріація

en expatriation

Добровільне або примусове переселення чи виселення особи за межі держави її походження.

4.3.11. еміграція

en emigration

Дії щодо припинення звичайного місця проживання на території певної держави на строк не менше дванадцяти місяців, що вчиняє особа, яка своє попереднє звичайне місце проживання мала в цій державі.

4.3.12. зобов'язання держави, зумовлені правами людини

en state human rights obligations

Зобов'язання, які містять заборону на свавільне втручання держави у сферу індивідуальної свободи, а також вимоги щодо поваги до прав людини, їх забезпечення, захисту та сприяння реалізації.

4.3.13. імміграція

en immigration

Дії щодо встановлення звичайного

місця проживання на території певної держави на строк не менше дванадцяти місяців, що вчиняє особа, яка своє попереднє звичайне місце проживання мала в іншій державі.

4.3.14. іноземець

en

foreigner

Особа, яка не є громадянином держави, на території якої перебуває, та має докази належності до громадянства іншої держави або держав.

4.3.15. конституційний статус людини і громадянина в Україні

en

constitutional status of human and citizen in Ukraine

Закріплене Конституцією України становище особи у її відносинах з іншими учасниками правової взаємодії, яке, зокрема, втілене в конституційних правах, свободах і обов'язках.

4.3.16. конституційні гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні

en

constitutional guarantees of constitutional rights and freedoms of human and citizen in Ukraine

Закріплені Конституцією України нормативні та інституційні засоби й заходи, спрямовані на забезпечення належного рівня реалізації, охорони та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

4.3.17. конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні

en

constitutional duties of human and citizen in Ukraine

Різновид юридичних обов'язків, необхідність, що приписує кожному індивіду певні вид та міру поведінки, визнана і встановлена (забезпечена) державою в інтересах усіх членів суспільства й кожної особи, заснована на нормах Міжнародної хартії прав людини та християнської моралі й закріплена в Конституції України.

4.3.18. конституційні права і свободи людини і громадянина в Україні

en

constitutional rights and freedoms of human and citizen in Ukraine

Невідчужувані права і свободи людини й громадянина, які належать особі від народження, є основою правового статусу, закріплені в

Конституції України та мають найвищий юридичний захист.

4.3.19. культурні права та свободи en **cultural rights and freedoms**

Права та свободи, які визначають духовний розвиток особи та її участь у культурному житті суспільства (право на освіту, свобода батьків обирати освіту для своїх дітей, право користуватися результатами наукового прогресу та їх практичне застосування, право на участь у культурному житті, свобода займатися науковими дослідженнями й творчою діяльністю, право авторів на моральні та матеріальні інтереси, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, та їх захист тощо).

4.3.20. множинне громадянство en **multiple citizenship**

Одночасне перебування особи в громадянстві двох або більше держав.

поліпатризм (нд)

4.3.21. натуралізація en **naturalization**

Прийняття іноземця або особи без громадянства до громадянства через видання офіційного акта за його клопотанням.

4.3.22. негативні права людини en **negative human rights**

Права людини, належне здійснення яких передбачає передусім невтручання з боку держави й інших суб'єктів права.

4.3.23. обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні en **restrictions of constitutional rights and freedoms of human and citizen in Ukraine**

Установлені Конституцією України і законами України обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, які повинні мати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, а також бути справедливими, передбачуваними, пропорційними, обґрунтованими та не порушувати

сутнісний зміст таких прав і свобод.

<p>4.3.24. оптація громадянства Спосіб набуття та припинення громадянства, що передбачає вільний вибір людиною громадянства відповідно до міжнародного договору (про зміну території, запобігання випадкам множинного громадянства, правонаступництво тощо) або іншого правового акта.</p>	en	option of citizenship
<p>4.3.25. особа без громадянства Особа, яку жодна держава згідно зі своїм законом не розглядає як громадянина.</p>	en	stateless person
<p><i>апатрид (нд)</i> 4.3.26. подвійне громадянство Одночасне перебування особи в громадянстві двох або більше держав.</p>	en	dual citizenship
<p><i>біпатризм (нд)</i> 4.3.27. позитивна дискримінація 1. Преференціальне ставлення до представників меншин, зазвичай через здійснення позитивних дій, у такий спосіб, що негативно впливає на представників більшості. 2. Надання переваг певним групам людей, які традиційно зазнавали дискримінації, з метою створення більш егалітарного суспільства.</p>	en	positive discrimination
<p>4.3.28. позитивні дії Спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією України і законами України.</p>	en	positive action
<p>4.3.29. позитивні права людини Права людини, належне здійснення яких є неможливим без спрямованої на їх забезпечення діяльності держави, включно зі створенням матеріальних</p>	en	positive human rights

передумов здійснення цих прав.

4.3.30. політичні права та свободи

en political rights and freedoms

Права та свободи, які визначають участь особи в політичному житті суспільства та здійсненні публічної влади в державі (право брати участь в управлінні державними справами безпосередньо і через вільно обраних представників, право обирати та бути обраним, право брати участь у загальнодержавному та місцевих референдумах, право на свободу об'єднання у політичні партії, право на мирні зібрання, право на звернення, право доступу до публічної служби тощо).

4.3.31. права людини

en human rights

Основоположні можливості та вимоги, необхідні для існування і розвитку особи, які визнані універсальними, невідчужуваними та рівними для кожного і які держава має гарантувати в обсязі міжнародних стандартів.

4.3.32. право на життя

en right to life

Негативне громадянське право першого покоління, яке покладає на державу й інших суб'єктів права негативне зобов'язання утриматися від свавільного позбавлення життя та позитивне зобов'язання захищати життя людини.

4.3.33. право на мирні зібрання

en right to peaceful assembly

Негативне політичне право першого покоління, що є формою безпосередньої демократії, яка дозволяє фізичним особам брати участь в обговоренні будь-яких економічних, політичних та інших питань чи вираженні ставлення до таких питань.

свобода маніфестацій (нд)

4.3.34. право на повагу до гідності

en right to respect for dignity

Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає

мінімальний ступінь втручання держави у сферу приватної автономії людини та містить заборону катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, заборону рабства, заборону торгівлі людьми, заборону проведення дослідів над людьми без їхньої вільної згоди, визнання правосуб'єктності людини тощо.

4.3.35. право на повстання

en

right to revolt

Негативне природне право першого покоління захищати свої права та свободи від узурпаторів будь-якими засобами, навіть у спосіб збройної боротьби.

право на опір, право на супротив, право на революцію (нд)

4.3.36. право на приватність

en

right to privacy

Негативне громадянське право першого покоління, яке спрямоване на захист людини від неправомірного втручання з боку третіх осіб і передбачає можливість вільного вибору особи визначати зміст приватного (особистого та сімейного) життя, формувати коло спілкування та соціальних зв'язків, самостійно визначати рід професійних занять.

право на недоторканність приватного життя, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на цілісність людини, прайвесі (нд)

4.3.37. право на свободу думки і слова

en

right to freedom of thought and speech

Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає можливість вільного вираження своїх поглядів і переконань, збирання, зберігання, використання та поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб.

свобода вираження поглядів, право

на вільне вираження своїх поглядів і переконань (нд)

4.3.38. право на свободу об'єднання en **right to freedom of association**

Негативне політичне та громадянське право першого покоління, яке передбачає можливість громадян об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів.

свобода асоціації (нд)

4.3.39. право на свободу світогляду і віросповідання en **right to freedom of outlook and religion**

Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і релігійні обряди та вести релігійну діяльність.

право на свободу релігії (нд)

4.3.40. право на свободу та особисту недоторканність en **right to liberty and personal inviolability**

Негативне громадянське право першого покоління, яке передбачає неможливість позбавлення індивідуальної, фізіологічної, статевої та психічної свободи людини, крім випадків законного затримання, арешту чи ув'язнення.

4.3.41. право на судовий захист en **right to judicial protection**

Позитивне громадянське право першого покоління, яке передбачає право на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом у розумні строки.

право на справедливий судовий розгляд (нд)

4.3.42. презумпція невинуватості en **presumption of innocence**

Припущення, яке є справедливим, допоки не доведено протилежного, за

яким особу вважають невинуватою в учиненні злочину, і вона не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

4.3.43. принцип «права ґрунту»

en **jus soli (right of the soil)**

Засада набуття громадянства за народженням, згідно з якою дитина набуває громадянство держави, на території якої народилася.

4.3.44. принцип «права крові»

en **jus sanguinis (right of blood)**

Засада набуття громадянства за народженням, згідно з якою дитина набуває громадянство від батьків незалежно від місця народження, якщо її батьки (або один із батьків) мають громадянство відповідної держави.

4.3.45. принцип єдиного громадянства

en **single citizenship doctrine**

Засада, згідно з якою: 1) виключена можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України; 2) якщо іноземець набув громадянство України або громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то в правових відносинах з Україною таку особу визнають лише громадянином України.

4.3.46. соціальні права та свободи

en **social rights and freedoms**

Права та свободи, які визначають соціальні передумови, необхідні для гідного існування і розвитку особи, формування сфери її індивідуальної свободи (право на соціальний захист (соціальне забезпечення), право на житло, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування).

4.3.47. трансферт громадянства

en **transfer of citizenship**

Спосіб набуття та припинення громадянства, що передбачає

автоматичний перехід населення території, що змінює свою державну належність, у громадянство держави, якій її передають, без вільного вибору людиною громадянства.

4.3.48. філіація

en

filiation

Набуття громадянства за народженням на основі принципів «права ґрунту» та «права крові».

4.3.49. Хартія основоположних прав Європейського Союзу

en

Charter of fundamental rights of the European Union

Документ, що закріплює головні політичні, соціальні та економічні права громадян Європейського Союзу, є основою європейського правопорядку, має однакову юридичну силу з установчими договорами Європейського Союзу.

Хартія ЄС про основні права, Хартія основних прав ЄС (нд)

4.4. КОНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ ДЕМОКРАТІЇ

(термінологія виборчого права і референдного права; терміни і терміносполуки на позначення форм безпосередньої демократії в Україні та державах-членах ЄС / terminology of electoral law and referendum law; terms and term combinations to denote forms of direct democracy in Ukraine and EU member states)

4.4.1. абсентеїзм

en

absenteeism

Відмова виборців від участі у виборах представницьких органів, глави держави, посадових осіб; вияв соціально-політичної апатії, байдуже ставлення людей до реалізації своїх політичних прав, ухилення від виконання громадянських обов'язків.

4.4.2. абсолютна більшість

en

the absolute majority

Кількісна перевага від загального числа виборців (щонайменше 50 % плюс один голос), внесених до виборчих списків у виборчому окрузі.

4.4.3. багатопартійність

en

multi-party system

Принцип демократичної організації політичного життя держави, який полягає в забезпеченні функціонування багатьох

політичних партій.

4.4.4. балотування

en

ballot

Висування своєї кандидатури на виборах для формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

4.4.5. безпосередня демократія

en

direct democracy

Пряме волевиявлення всього народу або його частини для здійснення суспільних функцій через вибори, референдуми або інші форми.

пряма демократія (нд)

4.4.6. виборець

en

voter

Громадянин України, який має право голосу на виборах і на день їх проведення досягнув 18-річного віку, дієздатний та внесений до списку виборців.

4.4.7. виборча геометрія

en

electoral geometry

Метод утворення виборчих округів, який довільно або навмисно дає перевагу певній політичній партії чи групі для отримання позитивних результатів на виборах.

виборча географія, джеррімендеринг (нд)

4.4.8. виборча дільниця

en

polling station

Територіальна одиниця, утворена під час виборів і референдумів для проведення голосування та підрахунку голосів.

4.4.9. виборча застава

en

election bond

Грошова сума, яку зобов'язані внести на спеціальний рахунок політичній партії або окремі кандидати під час виборів.

4.4.10. виборча квота

en

election quota

Загальна кількість голосів виборців, поданих на підтримку виборчих списків партій, які мають право на участь у розподілі депутатських мандатів, у межах загальнодержавного округу на підставі відомостей.

4.4.11. виборча комісія

en

election commission

Колегіальний орган, відповідальний за організацію та проведення виборів

щодо формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

4.4.12. виборчий бюлетень

en

election ballot

Документ для таємного голосування з прізвищами кандидатів у виборні органи державної влади.

4.4.13. виборчий округ

en

electoral district

Передбачена законодавством територіальна виборча одиниця.

4.4.14. виборчий поріг

en

electoral threshold

Мінімальна частка голосів виборців, яку кандидат або політична партія повинні досягти для того, щоб отримати право на представництво в органах державної влади чи органах місцевого самоврядування за пропорційною виборчою системою.

4.4.15. виборчий процес

en

electoral process

Регламентована Конституцією України та виборчим законодавством діяльність уповноважених органів і громадян, яка спрямована на формування конституційного якісного й кількісного складу органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

4.4.16. виборчий ценз

en

electoral qualification

Сукупність спеціальних умов, відповідність яким є підставою для допуску громадянина до участі у виборах.

4.4.17. виборники

en

voters

Особи, яких безпосередньо обирають виборці та які вповноважені остаточно обрати на виборну посаду конкретного кандидата за умов непрямих (двоступеневих або багатоступеневих) виборів; формування представницького органу чи обрання посадової особи відбувається через подання виборцями своїх голосів не безпосередньо за кандидатів на виборну посаду, а за виборців другого рівня – виборників.

4.4.18. відносна більшість

en

the relative majority

Система розподілу голосів між

кандидатами, за якої переможцем визнають кандидата, який отримав найбільшу кількість голосів виборців.

4.4.19. всеукраїнський референдум en

the all-Ukrainian referendum

Форма безпосередньої демократії в Україні, спосіб здійснення влади безпосередньо Українським народом, що полягає в прийнятті (затвердженні) громадянами України рішень через голосування у випадках і порядку, встановлених Конституцією України та Законом України «Про всеукраїнський референдум».

4.4.20. голосування en

voting

1. Процес ухвалення рішення групою людей, які мають право голосу, результатом чого є формулювання загальної думки через підрахунок поданих голосів.

2. Основна стадія виборів, яку проводять у спеціально відведених приміщеннях, обладнаних достатньою кількістю кабін для таємного голосування, де визначають місця для видачі виборчих бюлетенів і встановлюють виборчі скриньки в такий спосіб, щоб виборці при підході до них обов'язково проходили через кабін для таємного голосування.

4.4.21. громадська організація en

public organization

Добровільне громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, об'єднані для реалізації та захисту спільних інтересів.

4.4.22. громадське об'єднання en

public association

Добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

4.4.23. громадянське суспільство en

the civil society

Суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке

взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права.

4.4.24. демонстрація

en demonstration

Прилюдне вираження суспільних настроїв, політичних поглядів, солідарності, вимог чи протестів через організацію мітингів, процесій тощо.

4.4.25. змішана виборча система

en mixed electoral system

Система, заснована на поєднанні елементів мажоритарної та пропорційної виборчих систем.

4.4.26. кваліфікована більшість

en qualified majority

1. Більшість у 3/5, 2/3 або 3/4 голосів від присутніх на засіданні або від загального (конституційного) складу державного чи громадського органу, зборів, з'їздів, сесій депутатів представницького органу.

2. Офіційно встановлена під час голосування перевага голосів, необхідна для прийняття державним органом рішення з важливих питань.

4.4.27. конституанта

en constituent

Загальнонаціональний колегіальний представницький орган держави, спеціально утворений для розроблення і прийняття конституції.

4.4.28. конституційний дизайн

en constitutional design

Конституційне закріплення формування інститутів держави, зорієнтованих на розвиток демократичного суспільства.

4.4.29. мажоритарна виборча система

en majoritarian electoral system

Різновид виборчих систем, який полягає в голосуванні за кандидата за виборчим округом і визнанні його обраним на підставі більшості отриманих ним голосів виборців.

4.4.30. місцевий референдум

en local referendum

Форма прийняття територіальною громадою рішень із питань, що належать до відання місцевого самоврядування, через пряме голосування.

4.4.31. мітинг	en	rally
<p>Мирне публічне зібрання громадян із метою вияву свого ставлення до внутрішньої або зовнішньої політики держави, органів державної влади або місцевого самоврядування, до внутрішніх чи міжнародних подій і висунення вимог щодо проведення цієї політики або вживання заходів у зв'язку з певними подіями.</p>		
4.4.32. народна ініціатива	en	people's initiative
<p>Право громадян, що мають право голосу, на зібрання підписів та подання в установленому порядку до органу державної влади з вимогою проведення всеукраїнського референдуму.</p>		
4.4.33. народне волевиявлення	en	public expression of will
<p>Воля народу щодо управління державними справами, яку здійснюють через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії.</p>		
4.4.34. непрямі вибори	en	indirect elections
<p>Вибори, під час яких створюють спеціальну колегію виборників, що від імені виборців безпосередньо обирає конкретну посадову особу.</p>		
4.4.35. передвиборна агітація	en	election campaign
<p>Здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата, партію (організацію партії) – суб'єктів виборчого процесу.</p>		
4.4.36. петиція	en	petition
<p>Коллективне письмове звернення громадян із певного питання, яке подають здебільшого главі держави або іншим органам державної влади та органам місцевого самоврядування.</p>		
4.4.37. плебісцит	en	plebiscite
<p>Вид народного голосування, який полягає в опитуванні населення певної території щодо її належності тій чи іншій державі.</p>		
4.4.38. позачергові вибори	en	extraordinary elections

Вид виборів до органу державної влади чи до органу місцевого самоврядування, який застосовують за умови дострокового припинення повноважень таких органів.

4.4.39. політична партія

en political party

Зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має на меті сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

4.4.40. праймериз

en primaries

Спосіб голосування, за підсумками якого визначають по одному претенденту від кожної партії, які продовжують участь у виборах.

4.4.41. представницька демократія

en representative democracy

Форма народовладдя, за якої право ухвалювати рішення народ реалізує через обраних ним представників влади.

4.4.42. пропорційна виборча система

en proportional electoral system

Виборча система, за якої голосування проводять за партійними списками, і кожна партія отримує в парламенті кількість місць, що є пропорційною до кількості поданих за її списки голосів.

4.4.43. прямі вибори

en direct elections

Вид виборів, під час яких виборці безпосередньо обирають представників влади.

4.4.44. релігійна організація

en religious organization

Добровільне об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, створене для забезпечення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру.

4.4.45. страйк

en strike

Тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками підприємства, установи, організації для вирішення колективного трудового спору.

4.4.46. суб'єктивне виборче право	en	subjective suffrage
Гарантоване державою право громадянина України вільно обирати та бути обраним до виборних органів державної влади й органів місцевого самоврядування.		
4.4.47. таємне голосування	en	secret ballot
Спосіб голосування, під час якого відсутній контроль за волевиявленням особи, що голосує.		
4.4.48. Центральна виборча комісія	en	the Central Election Commission
Постійний колегіальний державний орган, який наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, всеукраїнського і місцевих референдумів в порядку та в межах, установлених законами України.		
4.4.49. чергові вибори	en	regular elections
Вид виборів, що проводять після закінчення строку повноважень органу чи посадової особи в установлений законом період.		

4.5. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

(термінологія парламентського права України й держав-членів ЄС / terminology of parliamentary law of Ukraine and EU member states)

4.5.1. ad hoc	en	ad hoc
Прийняття Верховною Радою України за необхідності та з дотриманням обмежень, передбачених Регламентом Верховної Ради України, рішення про одноразове відхилення від процедур, передбачених Регламентом Верховної Ради України.		
4.5.2. Верховна Рада України	en	the Verkhovna Rada of Ukraine
Єдиний загальнонаціональний, представницький, виборний, постійний, колегіальний, однопалатний орган законодавчої влади (парламент) в		

Україні у складі 450 народних депутатів України, яких обирають на основі загального, рівного і прямого виборчого права таємним голосуванням строком на п'ять років.

4.5.3. голова парламенту (палати парламенту) en **the head of the parliament (parliament chamber)**

Вища посадова особа парламенту, зазвичай обрана зі складу членів парламенту, яка вповноважена вести засідання парламенту (палати парламенту), забезпечувати дотримання його регламенту, організувати роботу парламенту (палати парламенту) та координувати діяльність його органів.

спікер, президент парламенту (палати парламенту) (нд)

4.5.4. двопалатність en **bicameralism**

Парламентська структура, що складається із двох палат, які мають різні за обсягом повноваження; нижня палата приймає законодавчі акти, а верхня палата може їх схвалити або відхилити та прийняти свій законодавчий акт.

бікамералізм (нд)

4.5.5. депутатська група en **parliamentary group**

Форма організації діяльності членів парламенту; зареєстроване депутатське об'єднання, яке наділене правами депутатської (парламентської) фракції та сформоване на позапартійній основі членами парламенту, що не ввійшли до складу жодної депутатської (парламентської) фракції, для спільної парламентської діяльності та вираження єдиної позиції з питань, які розглядає парламент.

парламентська група (нд)

4.5.6. депутатська фракція en **parliamentary faction**

Форма організації діяльності членів парламенту; зареєстроване депутатське об'єднання, яке сформоване членами парламенту на партійній основі для представництва в парламенті відповідної

політичної партії або виборчого блоку політичних партій, спільної парламентської діяльності та вираження єдиної позиції з питань, що розглядає парламент.

парламентська фракція (нд)

4.5.7. депутатське звернення

en

parliamentary appeal

Пропозиція народного депутата України до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян учинити певні дії, надати офіційне роз'яснення чи викласти власну позицію з питань, віднесених до їхньої компетенції.

4.5.8. депутатське об'єднання

en

parliamentary association

Організаційна форма діяльності членів парламенту для спільної парламентської діяльності та колективного вираження єдиної позиції з питань, що розглядає парламент (депутатські фракції або групи, міжфракційні депутатські об'єднання).

парламентське об'єднання (нд)

4.5.9. депутатський запит

en

parliamentary request

Вимога народного депутата України, народних депутатів України чи Комітету Верховної Ради України, заявлена на парламентській сесії до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також керівників підприємств, установ і організацій усіх форм власності, надати офіційну відповідь із питань, віднесених до їхньої компетенції.

4.5.10. депутатський імунітет

en

parliamentary immunity

Гарантія конституційно-правового статусу членів парламенту, яка полягає в забороні затримання, арешту або притягнення до кримінальної

відповідальності парламентарів без попередньої згоди на це парламенту.

парламентський імунітет (нд)

4.5.11. депутатський індемнітет

en

deputy indemnity

Гарантія конституційно-правового статусу членів парламенту, яка полягає в неприпустимості притягнення парламентарів до юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах (за винятком відповідальності за образу чи наклеп) як під час здійснення депутатських повноважень, так і після завершення їхнього терміну.

4.5.12. депутатський мандат

en

parliamentary mandate

Уповноваження особи на здійснення публічної функції та повноважень члена парламенту; публічна функція та повноваження, яких набуває член парламенту у зв'язку з його обранням на виборах; документ, який засвідчує легітимність повноважень члена парламенту.

4.5.13. законодавча влада

en

legislative authority

Одна з гілок державної влади, яку здійснює парламент або інші вповноважені державні органи через ухвалення законів, їх зміну та скасування, а також організацію контролю за реалізацією ухвалених законів.

4.5.14. законодавча ініціатива

en

legislative initiative

Стадія законодавчого процесу, за якої уповноважений орган або посадова особа (суб'єкти права законодавчої ініціативи) офіційно вносять до парламенту законопроект або законодавчу пропозицію про ухвалення, зміну або скасування законодавчого акта.

4.5.15. законодавча пропозиція

en

legislative proposal

Передпроектна стадія законодавчого процесу, яка передбачає

звернення до суб'єкта законодавчої ініціативи з обґрунтуванням доцільності врегулювання певних суспільних відносин і розроблення у зв'язку з цим відповідного законопроекту, викладене зазвичай у формі його концепції.

4.5.16. законодавчий процес

en

legislative process

Урегульована Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України законодавча діяльність спеціально вповноважених органів і посадових осіб (суб'єктів законодавчого процесу), що містить послідовні стадії створення закону: законодавчу ініціативу, внесення законопроекту до парламенту, його розгляд, ухвалення, підписання, оприлюднення та набрання законом чинності.

4.5.17. «законодавчий спам»

en

«legislative spam»

Внесення на розгляд парламенту значної кількості законопроектів (пропозицій чи поправок до них), які дублюють один одного або передбачають незначні відмінності, що призводить до затягування законодавчого процесу, гальмування та перевантаження роботи парламенту.

«законодавче сміття», «законодавче цунамі» (нд)

4.5.18. законопроект

en

draft law

Документ із текстом закону, який суб'єкт права законодавчої ініціативи вносить до парламенту для його реєстрації та подальшого розгляду відповідно до встановленої процедури.

проект закону (нд)

4.5.19. законотворчість

en

lawmaking

Різновид правотворчості, спеціальна організаційна юридична діяльність парламенту, його членів і органів, інших уповноважених суб'єктів щодо визначення необхідності законодавчого регулювання суспільних відносин, ініціювання розроблення,

складання, узгодження, правової експертизи, громадського обговорення, розгляду та ухвалення, державної реєстрації, опублікування законів, набрання ними чинності, оцінки ефективності законів та доцільності їх перегляду.

законотворча діяльність, законотворчий процес (нд)

4.5.20. інтерпеляція

en

interpellation

Один із засобів парламентського контролю за діяльністю уряду, який полягає в офіційному запиті (вимозі) одного або декількох членів парламенту до уряду чи окремих його членів із приводу їхньої діяльності; може передбачати публічне обговорення (дебати) в парламенті отриманої відповіді (поясень) з наступним винесенням на розгляд парламенту питання відповідальності уряду чи окремих його членів.

4.5.21. комітети Верховної Ради України

en

committees of the Verkhovna Rada of Ukraine

Постійні колегіальні виборні робочі органи, утворені парламентом із народних депутатів України для забезпечення реалізації завдань і функцій Верховної Ради України через здійснення законопроектної роботи, а також підготовки, попереднього розгляду і контролю питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України.

4.5.22. конституційний склад Верховної Ради України

en

constitutional structure of the Verkhovna Rada of Ukraine

Чотириста п'ятдесят народних депутатів України, яких обирають на основі загального, рівного і прямого виборчого права таємним голосуванням строком на п'ять років.

4.5.23. легіслатура

en

legislature

Орган законодавчої влади (парламент), назва законодавчих органів

в окремих державах; строк повноважень і період діяльності обраного представницького органу.

4.5.24. міжфракційне депутатське об'єднання en **inter-factional parliamentary association**

Добровільне, створене без реєстрації, об'єднання народних депутатів України, яке не має прав депутатської (парламентської) фракції (групи), організаційного та іншого забезпечення своєї діяльності Апаратом Верховної Ради України.

4.5.25. народний депутат України en **people's deputy of Ukraine**

Обраний представник Українського народу у Верховній Раді України, уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати на постійній основі повноваження, передбачені Конституцією України та законами України, щодо реалізації законодавчої, контрольної та інших функцій Верховної Ради України.

4.5.26. омбудсман en **ombudsman**

Контрольно-наглядовий, правозахисний, незалежний, політично нейтральний, одноособовий чи колегіальний орган державної влади (посадова особа), уповноважений конституцією чи законом за власною ініціативою або за зверненням громадян контролювати діяльність органів і посадових осіб (насамперед виконавчої гілки влади) щодо дотримання ними прав і свобод людини та громадянина, який, зазвичай, діє неформально, на власний розсуд та рекомендує коригувальні дії, спрямовані на належне забезпечення цих прав і свобод.

омбудсмен (нд)

4.5.27. парламент en **parliament**

Вищий загальнонаціональний, постійний, колегіальний орган народного представництва, утворений для виконання насамперед законодавчої,

контрольної, установчої та представницької функцій, членів якого (однієї з палат якого) з певною періодичністю та дотриманням демократичних процедур обирає народ.

4.5.28. парламентаризм

en **parliamentarism**

Складна політико-правова категорія (ідейно-теоретична концепція), яка опосередковує особливе (пріоритетне) становище парламенту в політичній системі, специфічний характер впливу представницького органу на суспільні відносини; політичний режим, система організації державної влади, що структурно і функціонально заснована на принципах розподілу влади й верховенства закону за керівної чи особливої ролі парламенту.

4.5.29. парламентська етика

en **parliamentary ethics**

Вид професійної етики, що становить систему загальних етичних норм і цінностей, етичних норм публічної діяльності та етичних норм парламентської діяльності, яким має відповідати член парламенту та дотримуватися їх у своїй парламентській та позапарламентській діяльності.

депутатська етика (нд)

4.5.30. парламентська коаліція

en **parliamentary coalition**

Добровільне, формалізоване, відносно стає об'єднання депутатських (парламентських) фракцій і груп, до складу якого входить абсолютна більшість членів парламенту, сформоване за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій із метою формування уряду, спільної участі у виробленні державної політики та здійсненні іншої парламентської діяльності.

парламентська більшість (нд)

4.5.31. парламентська опозиція

en **parliamentary opposition**

Депутатські (парламентські) фракції та групи, позафракційні члени

парламенту, які не ввійшли до складу парламентської коаліції та заявили про свою опозиційність, не беруть участь у формуванні уряду та не підтримують його політичний курс і спрямовують свою діяльність на просування альтернативних політичних програм, контроль та критику діяльності парламентської коаліції та уряду.

4.5.32. парламентська сесія

en

parliamentary session

Основна організаційна форма роботи парламенту, період часу, упродовж якого періодично проводять пленарні та інші засідання парламенту (палати парламенту), засідання постійних і тимчасових парламентських комітетів (комісій), члени парламенту працюють у депутатських (парламентських) фракціях (групах) та з виборцями.

4.5.33. парламентське розслідування

парламентське

en

parliamentary investigation

Форма та спосіб парламентського контролю, який здійснюють через створення тимчасової слідчої комісії парламенту для проведення незалежного, процесуально організованого розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес (суспільні конфлікти, резонансні правопорушення посадових осіб тощо), та ухвалення парламентом за результатами такого розслідування відповідних рішень.

4.5.34. парламентський контроль

en

parliamentary control

Одна з основних функцій парламенту, яку він здійснює як безпосередньо, так і через свої органи та посадових осіб, спрямована на перевірку та оцінку законності й ефективності діяльності органів виконавчої влади та їхніх посадових осіб, дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, стану фінансово-

економічної системи для можливого застосування відповідних заходів реагування.

4.5.35. парламентський пристав

en

parliamentary bailiff

Посадова особа апарату парламенту (палати парламенту) деяких країн (Великої Британії, Канади, США та інших), яка не є членом парламенту, але присутня на його засіданнях і забезпечує кворум, підтримання належного порядку в приміщеннях парламенту (палати парламенту), затримання або видалення порушників внутрішнього порядку.

4.5.36. парламентські слухання

en

parliamentary hearings

Особлива форма роботи парламенту за участі представників громадськості, експертів та інших зацікавлених осіб, за якої відбувається розгляд і розгорнуте обговорення питань, що становлять публічний інтерес та потребують законодавчого врегулювання, а також схвалення за результатами їх розгляду відповідних рекомендацій.

4.5.37. пленарне засідання

en

plenary session

Основна організаційно-правова форма діяльності парламенту (палати парламенту) під час парламентської сесії, що передбачає проведення за встановленою процедурою регулярних зібрань членів парламенту (палати парламенту) у визначений час і у визначеному місці для розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту (палати парламенту), та ухвалення відповідних рішень через голосування членів парламенту (палати парламенту).

4.5.38. Погоджувальна рада депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України

en

Conciliation council of deputy factions (deputy groups) in the Verkhovna Rada of Ukraine

Колегіальний, постійний консультативно-дорадчий орган Верховної Ради України, призначений для попередньої підготовки й розгляду організаційних питань діяльності

Верховної Ради України, до складу якого входить керівництво парламенту, голови депутатських фракцій (депутатських груп) і комітетів.

4.5.39. постзаконодавчий контроль en **post-legislative control**

Інструмент, який використовують (насамперед парламентські комітети) для моніторингу ефективності застосування законодавства, оцінки досягнення його цілей та реального впливу на регульовані суспільні відносини, а також визначення на цій основі потреби оновлення чи перегляду такого законодавства.

4.5.40. Рахункова палата en **Accounting Chamber**

Державний колегіальний орган фінансово-бюджетного контролю, який створений Верховною Радою України й підзвітний їй, самостійно від імені парламенту здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням.

4.5.41. Регламент Верховної Ради України en **Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine**

Нормативно-правовий акт Верховної Ради України, що визначає порядок підготовки й проведення сесій Верховної Ради України, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради України.

4.5.42. регламент парламенту (палати парламенту) en **rules of procedure of parliament (houses of parliament)**

Єдиний нормативно-правовий акт (регламент, резолюція, статут тощо), який ухвалює безпосередньо парламент (палата парламенту) і містить збір правил, що визначають його внутрішню організацію та порядок роботи.

4.5.43. резолюція довіри en **resolution of confidence**

Рішення парламенту або його палати, яким висловлюють підтримку чинному уряду та його політиці; таке рішення ухвалюють, зазвичай, за ініціативою уряду або у зв'язку з розглядом урядової програми чи важливого урядового законопроекту.

вотум довіри (нд)

4.5.44. резолюція недовіри

Рішення парламенту або його палати про несхвалення діяльності уряду та/або окремого його члена, наслідком чого є відставка уряду (його окремого члена).

вотум недовіри, резолюція осуду (нд)

4.5.45. спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради України

Колегіальний тимчасовий орган парламенту України, утворений у складі народних депутатів України, спеціального прокурора і спеціальних слідчих для розслідування обставин щодо вчинення Президентом України державної зради або іншого злочину в межах процедури розгляду питання про усунення глави держави з поста в порядку імпічменту.

4.5.46. тимчасова слідча комісія Верховної Ради України

Колегіальний тимчасовий орган парламенту України, утворений із народних депутатів України для здійснення парламентського контролю через проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес.

4.5.47. тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України

Колегіальний тимчасовий орган парламенту України, утворений із народних депутатів України для підготовки і попереднього розгляду питань, для підготовки й доопрацювання

en resolution of no confidence

en special temporary
investigative commission of
the Verkhovna Rada of
Ukraine

en temporary investigative
commission of the
Verkhovna Rada of Ukraine

en temporary special
commission of the
Verkhovna Rada of Ukraine

проектів законів та інших актів Верховної Ради України на правах головного комітету.

4.5.48. тіньовий уряд

en **shadow government**

Одна з організаційно-правових форм діяльності парламентської опозиції, властива насамперед вестмінстерській моделі, що полягає у створенні прообразу наступного уряду, покликаного контролювати роботу урядових міністерств, визначати власну політику за напрямками їхньої роботи, а також забезпечити в разі переходу опозиції до влади швидке формування нового компетентного уряду та наступність його функціонування.

4.5.49. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

en **Human Rights Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine**

Призначений Верховною Радою України незалежний, політично нейтральний, одноосібний контрольний-наглядний, правозахисний орган державної влади у формі посадової особи, який покликаний за власною ініціативою чи зверненнями здійснювати на постійній основі парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини й громадянина в межах і в порядку, передбачених Конституцією України, законами України та міжнародно-правовими договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

4.6. ГЛАВА ДЕРЖАВИ

(термінологія на позначення засад функціонування глави держави в Україні та державах-членах ЄС / terminology to denote the principles of functioning of the head of state in Ukraine and EU member states)

4.6.1. Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України

en **Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine**

Посадова особа (Президент)

України), на яку покладено здійснення в мирний час і здебільшого під час війни загального керівництва та управління сектором безпеки й оборони, національним спротивом, Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями; найвища військова посадова особа держави в період дії особливих правових режимів.

4.6.2. вето

en

veto

Конституційне право верховного органу державної влади чи глави держави заборонити або призупинити введення в дію акта, ухваленого парламентом (палатою парламенту).

4.6.3. вето Президента України

en

veto of the President of
Ukraine

Виключне конституційне право, яке належить главі держави, у п'ятнадцятиденний термін після отримання закону, ухваленого Верховною Радою України, відмовити в його підписанні та направити на повторний розгляд до парламенту, із внесенням пропозицій та зауважень щодо форми, змісту та порядку ухвалення цього закону, що передбачає скасування результатів голосування.

4.6.4. відставка Президента України

en

resignation of the President
of Ukraine

Підстава та спосіб добровільного дострокового припинення повноважень Президента України через проголошення ним особисто відповідної заяви на засіданні Верховної Ради України.

4.6.5. глава держави

en

head of state

Загальнодержавний, одноособовий або колегіальний, постійний орган державної влади, що юридично чи фактично посідає вище місце в ієрархії державних органів, відповідно до конституційного законодавства або усталених традицій здійснює верховне представництво держави всередині

країни та за її межами і забезпечений дієвими гарантіями державного захисту.

4.6.6. державні нагороди України

en state awards of Ukraine

Вища форма відзначення громадян за видатні заслуги в розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною.

4.6.7. імпічмент

en impeachment

Установлена законом позасудова парламентська процедура відкликання з посад вищих посадових осіб держави за грубі порушення закону; спосіб притягнення глави держави до конституційної відповідальності, позасудовий конституційний процес розслідування та розгляду парламентом справи про усунення глави держави з посади за наявності ознак державної зради або іншого злочину, наслідком якого може бути дострокове припинення його повноважень.

4.6.8. інавгурація

en inauguration

Офіційна процедура вступу обраної, призначеної або такої, яка отримала пост в інший спосіб, особи на посаду глави держави, що передбачає урочисту церемонію складення присяги (клятви).

4.6.9. контрасигнація

en countersignature

Підписання акта глави держави (парламенту, уряду або органу місцевого самоврядування) уповноваженим суб'єктом, що покладає на нього юридичну та/або політичну відповідальність за виконання акта та надає такому акту юридичної сили.

4.6.10. Офіс Президента України

en Office of the President of Ukraine

Основний постійний допоміжний орган загальної компетенції (апарат глави держави), сформований на

професійній основі на засадах державної служби, який відповідно до чинного законодавства реалізує комплексне, фахове та всебічне забезпечення здійснення конституційних повноважень Президента України, а також є центральним елементом системи допоміжних органів глави держави, що забезпечує та координує їхню діяльність.

4.6.11. послання Президента України en **message of the President of Ukraine**

Офіційне звернення глави держави до народу або до Верховної Ради України, у якому викладено його позицію з основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики України або інформацію про важливі рішення, ухвалені ним відповідно до його конституційних повноважень (введення воєнного стану, відставка Президента України, призначення позачергових парламентських виборів тощо).

4.6.12. Президент України en **President of Ukraine**

Всенародно обраний одноосібний глава держави, який за посадою є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі й Організації Північноатлантичного договору.

4.6.13. президентські відзнаки en **presidential honors**

Різновид державних нагород України, який встановлює Президент України та нагороджує ними громадян за видатні заслуги перед державою у різних сферах суспільної діяльності.

<p>4.6.14. промудьгація закону Завершальна позапарламентська стадія законодавчого процесу, яка полягає в ухваленні главою держави у визначені конституцією або законом терміни рішення про офіційне оприлюднення (обнародування, опублікування, проголошення) закону, після чого він набуває обов'язкової сили.</p>	en	promulgation of law
<p>4.6.15. Рада національної безпеки і оборони України Спеціалізований, міжвідомчий («надвідомчий»), колегіальний державний орган при Президентові України, що координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони в межах Конституції України та законів України.</p>	en	National Security and Defense Council of Ukraine

4.7. ВИКОНАВЧА ВЛАДА

(термінологія на позначення способів формування, засад організації та діяльності уряду в Україні і державах-членах ЄС /terminology to indicate the methods of formation, principles of organization and activity of the government in Ukraine and EU member states)

<p>4.7.1. виконавча влада Одна з гілок державної влади, основним призначенням якої є виконання законів і здійснення державної політики, і яка представлена, залежно від особливостей форми правління, ієрархічною розгалуженою системою вищих, центральних і місцевих органів влади, на чолі якої, зазвичай, стоїть президент або уряд (кабінет міністрів).</p>	en	executive power
<p>4.7.2. державна служба Публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: 1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та</p>	en	public service

підготовки пропозицій стосовно її формування, зокрема розроблення та проведення експертизи проєктів програм, концепцій, стратегій, проєктів законів та інших нормативно-правових актів, проєктів міжнародних договорів; 2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; 3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; 4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; 5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; 6) управління персоналом державних органів; 7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством.

4.7.3. Кабінет Міністрів України

Вищий колегіальний орган у системі органів виконавчої влади, який здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів, який очолює Прем'єр-міністр України.

4.7.4. лобіювання

Процес легального впливу на прийняття рішень суб'єктів правотворчої діяльності в інтересах іноземної держави, фізичних та/або юридичних осіб (за винагороду, яку отримують прямо або опосередковано, та/або з оплатою необхідних фактичних витрат).

лобізм (нд)

en

Cabinet of Ministers of
Ukraine

en

lobbying

<p>4.7.5. люстрація Заборона, встановлена законом або рішенням суду, окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.</p>	en	illustration
<p>4.7.6. міністерство Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією України та законами України і який очолює міністр України як член Кабінету Міністрів України.</p>	en	ministry
<p>4.7.7. місцева державна адміністрація Місцевий орган виконавчої влади, який у межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (в областях і районах, містах Києві та Севастополі), а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою.</p>	en	local state administration
<p>4.7.8. місцеві органи виконавчої влади Органи виконавчої влади, які здійснюють виконавчу владу в межах адміністративно-територіальних одиниць унітарної держави відповідно до Конституції України та законів України.</p>	en	local executive authorities
<p>4.7.9. прем'єр-міністр Посада голови уряду, який керує його роботою, головує на засіданнях, підписує акти, ухвалені урядом, здійснює інші покладені на нього повноваження.</p>	en	prime minister
<p>4.7.10. резолюція недовіри уряду Рішення парламенту (його палати)</p>	en	resolution of no confidence to the government

щодо недовіри (несхвалення) політики уряду, наслідком якого є дострокове припинення його повноважень (відставка).

вотум недовіри уряду (нд)

4.7.11. уряд

Колегіальний орган, що є найвищим у системі органів виконавчої влади.

кабінет (нд)

4.7.12. центральні органи виконавчої влади

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (агентства, служби, інспекції, комісії, бюро) як система органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України.

4.7.13. центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом

Органи виконавчої влади, які мають спеціальний статус відповідно до Конституції України та закону, а також виконують особливі завдання та повноваження (Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку; інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, утворені Кабінетом Міністрів України або згідно із законом).

en

government

en

central bodies of executive power

en

central bodies of executive power with special status

4.8. СУДОВА ВЛАДА

(термінологія на позначення способів формування, засад організації та

діяльності органів правосуддя в Україні і державах-членах ЄС / terminology to indicate the methods of formation, principles of organization and activities of justice bodies in Ukraine and EU member states)

4.8.1. адвокатура	en	advocacy
Недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації й діяльності адвокатури.		
4.8.2. Верховний Суд України	en	the Supreme Court of Ukraine
Найвищий суд у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики в порядку та у спосіб, визначені процесуальним законом.		
4.8.3. Вища рада правосуддя	en	the Supreme Council of Justice
Конституційний, незалежний, постійний, колегіальний орган державної влади, що здійснює цілеспрямований, організаційний, координаційний вплив у сфері правосуддя з метою забезпечення незалежності судової влади, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, а також дотримання професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.		
4.8.4. вищі спеціалізовані суди	en	higher specialized courts
Вищий суд із питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд, які діють у системі судоустрою як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.		
4.8.5. місцеві суди	en	local courts
1. Суди першої інстанції, у системі судоустрою України, що здійснюють правосуддя у порядку, установленому процесуальним законом.		
2. Окружні суди, які утворюють в одному або декількох районах чи		

районах у містах, або в місті, або в районі (районах) і місті (містах).

4.8.6. правосуддя

en

justice

Вид державної діяльності, механізм реалізації судової влади, основна функція якої полягає в розгляді та вирішенні в судових засіданнях судових справ, що здійснюють суди у формі цивільного, кримінального, адміністративного й господарського судочинства з дотриманням встановленої законом процесуальної форми та принципів.

4.8.7. присяжний

en

the juror

Особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучена до здійснення правосуддя.

4.8.8. прокуратура України

en

Prosecutor's Office of
Ukraine

Єдина система, яка в порядку, визначеному законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

4.8.9. система судоустрою України

en

the judicial system of
Ukraine

Система судів України, яку складають місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд України і вищі спеціалізовані суди, наділені виключною компетенцією здійснювати правосуддя.

4.8.10. суд

en

court

Державний орган, який здійснює правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод.

4.8.11. суддівське врядування

en

judicial management

Форма самоорганізації суддів для формування суддівського корпусу, який повинен відповідати високим вимогам

професійної підготовки, етики й добросовісності, управління ним із середини, створення й забезпечення для нього таких умов функціонування, за яких діяльність суду буде прозорою, правосуддя – справедливим, неупередженим та незалежним ззовні.

4.8.12. суддівське самоврядування en **judicial self-government**

Одна з гарантій забезпечення незалежності суддів, спрямована на захист їхніх професійних інтересів та самостійне колективне вирішення суддями питань внутрішньої діяльності судів в Україні.

4.8.13. суддівський імунітет en **judiciary immunity**

Одна з гарантій забезпечення незалежності та самостійності суддів, що полягає в їхній недоторканності та неможливості притягнення їх до відповідальності за ухвалене ними судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

4.8.14. суддя en **judge**

Посадова особа, що працює в суді та здійснює правосуддя на професійній основі через одноосібний або колегіальний розгляд і вирішення в судових засіданнях судових справ.

4.8.15. судова влада en **judicial power**

Одна з гілок державної влади, яка є самостійною, незалежною у сфері публічної влади й становить сукупність повноважень щодо здійснення правосуддя в межах визначених судових процедур.

4.8.16. судові рішення en **court decision**

Правозастосовний акт, постановлений іменем України, оформлений як процесуальний документ, що владно підтверджує наявність чи відсутність спірного правовідношення, внаслідок якого воно

перетворюється в безспірне на основі встановлених у судовому засіданні фактичних обставин справи.

4.8.17. sudostrій

en

judiciary

Сукупність норм, які визначають основоположні засади організації та діяльності, завдання, внутрішню будову і компетенцію судів та прирівняних до них органів (третейські суди, арбітражі), а також безпосередньо систему судів держави й систему органів, створених для обслуговування цієї системи.

4.9. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

(термінологія на позначення способів формування, засад організації та діяльності органів місцевого самоврядування / terminology to indicate the methods of formation, principles of organization and activity of local self-government bodies)

4.9.1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим

en

Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea

Представницький орган Автономної Республіки Крим, який представляє інтереси громадян, спільні інтереси населення, територіальних громад, місцевого самоврядування, Автономної Республіки Крим у цілому, і здійснює свої повноваження з метою сприяння в реалізації їхніх прав і законних інтересів, а також вирішення питань збалансованого соціально-економічного, культурного та іншого розвитку Автономної Республіки Крим.

4.9.2. виключна компетенція

en

exceptional competence

Система прав та обов'язків (повноважень) і предметів відання, які вирішує лише вказаний орган публічної влади.

4.9.3. виконавчі органи рад

en

executive bodies of councils

Органи, які відповідно до Конституції України та законів України створені сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх

створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування.

4.9.4. громадські слухання

en

public hearings

Право територіальної громади зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

4.9.5. делеговані повноваження

en

delegated duties

Повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передані відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

4.9.6. децентралізація

en

decentralization

1. Модель управління в державі, спрямована на забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

2. Модель управління в державі, відповідно до якої здійснюють розподіл повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

4.9.7. добровільне об'єднання територіальних громад

en

voluntary unification of territorial communities

Право суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст за власним бажанням інтегруватися в одну громаду

з метою забезпечення належного рівня надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

4.9.8. загальні збори громадян

en general assembly of citizens

Одна з форм безпосередньої участі громадян за місцем проживання у вирішенні питань місцевого значення на основі статуту територіальної громади.

4.9.9. засідання

en session

Одна з головних організаційно-правових форм роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування (пленарні засідання місцевої ради, засідання постійних комісій місцевої ради, засідання виконавчого комітету місцевої ради тощо).

4.9.10. каденція

en cadence

Строк повноважень виборного органу публічної влади або виборної посадової особи.

4.9.11. кворум

en quorum

Установлена законом, статутом територіальної громади або регламентом органу місцевого самоврядування найменша кількість учасників зборів (засідання), необхідна для визнання цих зборів (засідання) правомочними ухвалювати рішення з питань порядку денного.

4.9.12. місцева влада

en local authority

Свідомо-вольові відносини між людьми та їхніми організаціями, які проживають, перебувають або розташовані на певній території, у процесі яких ті, що мають владу, здатні

через прийняття легітимних рішень вирішувати справи суспільного значення та визначати поведінку підвладних для забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, функціонування та розвитку території на конституційно-правових засадах, спираючись у необхідних випадках на можливість примусу.

4.9.13. місьцеве самоврядування

en

local self-government

Право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції України та законів України.

4.9.14. місцевий бюджет (бюджет місцевого самоврядування)

en

local budget (budget of local self-government)

План утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

4.9.15. місцеві ініціативи

en

local initiatives

Право членів територіальної громади ініціювати розгляд у місцевій раді будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

4.9.16. органи місцевого самоврядування

en

local self-government bodies

Виборні або створені в системі місцевого самоврядування органи, які вповноважені в межах Конституції України та законів України від імені та в інтересах територіальної громади вирішувати питання місцевого значення.

4.9.17. органи самоорганізації населення

en

bodies of population self-organization

Представницькі органи, що створюють жителі, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для

вирішення завдань, передбачених Конституцією України та законами України.

4.9.18. Рада Міністрів Автономної Республіки Крим en **Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea**

Уряд Автономної Республіки Крим, вищий орган у системі органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим.

4.9.19. районні, обласні ради en **district and regional councils**

Органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України та законами України, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

4.9.20. система місцевого самоврядування en **local self-government system**

Коло суб'єктів, які здійснюють основні функції місцевого самоврядування та реалізують муніципальну владу: територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.

4.9.21. сільська, селищна, міська рада en **rural, town, city council**

Органи місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади і здійснюють від їхнього імені та в їхніх інтересах функції й повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України та законами України.

4.9.22. сільський, селищний, міський голова en **rural, town, city mayor**

Головна посадова особа територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

4.9.23. служба в органах місцевого самоврядування en **service in local self-government bodies**

Публічна, професійна діяльність громадян України, які обіймають посади в органах місцевого самоврядування, із забезпечення реалізації територіальними громадами права на місцеве самоврядування та здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом.

4.9.24. староста en **headman**

Посадова особа місцевого самоврядування, яка працює на постійній основі й затверджена на посаду сільською, селищною, міською радою на строк її повноважень за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови, що вносять за результатами громадського обговорення, проведеного в межах відповідного старостинського округу.

4.9.25. старостинський округ en **headman district**

Частина території об'єднаної територіальної громади в Україні, на якій розташовані один або декілька населених пунктів (сіл, селищ і міст), окрім адміністративного центру територіальної громади, визначена сільською, селищною, міською радою з урахуванням історичних, природних, етнічних, культурних та інших чинників із метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою.

4.9.26. територіальна громада en **territorial community**

Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища,

міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр.

4.10. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ І ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ

(термінологія на позначення конституційних форм державного устрою і територіальної організації державної влади в Україні та державах-членах ЄС /terminology for the designation of constitutional forms of state and territorial organization of state power in Ukraine and EU member states)

4.10.1. автономія

en

autonomy

Несуверенна адміністративно-територіальна одиниця, автономний статус якої конституційно визначено центральною владою держави, до складу якої вона входить, та яка має певну політико-правову самостійність, свої особливі органи публічної влади, але діє на підставі та в межах загальнодержавної конституції, не може самостійно змінити свій правовий статус і є засобом децентралізації у здійсненні публічної влади.

4.10.2. Автономна Республіка Крим

en

Autonomous Republic of Crimea

Адміністративно-територіальна автономія у складі України, яка територіально охоплює більшу частину Кримського півострова та юридично має право з питань, віднесених до її відання, ухвалювати нормативно-правові акти, які не повинні суперечити Конституції України, законам України, а також Конституції Автономної Республіки Крим.

4.10.3. адміністративно-територіальний поділ

en

administrative and territorial division

Внутрішнє розмежування території держави на адміністративно-територіальні одиниці різного рівня.

<p>4.10.4. державний кордон Лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території держави – суші, вод, надр, повітряного простору.</p>	en	state border
<p>4.10.5. місто зі спеціальним статусом Адміністративно-територіальна одиниця, яка, маючи статус територіальної одиниці регіонального рівня, має розширені, порівняно з іншими містами, функції міста та відповідні повноваження органів і посадових осіб місцевого самоврядування, закріплені у спеціальному законі державні гарантії й особливу систему органів місцевого самоврядування (в Україні до них належать міста Київ і Севастополь).</p>	en	city with special status
<p>4.10.6. система адміністративно-територіального устрою Взаємопов'язана сукупність адміністративно-територіальних одиниць різного рівня, відповідно до яких утворені місцеві органи державної та публічно-самоврядної влади, осередки політичних партій і громадських об'єднань тощо.</p>	the system of administrative and territorial organization	
<p>4.10.7. територіальна цілісність держави Один із основних принципів сучасного міжнародного права, який полягає в зобов'язанні держав та інших суб'єктів міжнародного права утримуватися від будь-яких дій, не сумісних із цілями та принципами Статуту ООН, стосовно: територіальної цілісності, політичної незалежності, єдності будь-якої держави, перетворення або загрози перетворення території в об'єкт воєнної окупації або набуття прямо чи опосередковано, застосовуючи силу в порушення міжнародного права.</p>	en	territorial integrity of the state

територіальна недоторканність, недоторканність і цілісність державної території (нд)

4.10.8. територіальний устрій України en **the territorial system of Ukraine**

Територіальна організація держави визначена правовим статусом територіальних одиниць та принципами територіальної організації держави, відповідно до яких будують систему органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їхні відносини між собою та з іншими інститутами держави та суспільства.

адміністративно-територіальний устрій України (нд)

4.10.9. територія України en **Ukrainian territory**

Частина поверхні земної кулі (суша, води, їхні надра та повітря), що перебуває під суверенітетом України та на яку поширене її територіальне верховенство.

4.10.10. унітарна держава en **unitary state**

Форма державного устрою, за якого: 1) територія держави поділена на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають суверенних прав і статусу державних утворень; 2) інституційно-владна система держави, до складу якої входять винятково органи публічної влади найвищого (національного) рівня; 3) обсяг повноважень органів публічного рівня в адміністративно-територіальних одиницях визначають норми національного права, передусім конституція та закони.

4.11. ОХОРОНА КОНСТИТУЦІЇ. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВОСУДДЯ
(термінологія на позначення засад організації та форм діяльності органів конституційного контролю в Україні і державах-членах ЄС / terminology to denote the principles of organization and forms of activity of constitutional control bodies in Ukraine and EU member states)

4.11.1. висновок Конституційного en **conclusion of the**

Суду України

Акт Конституційного Суду України, який надає Велика палата у справах щодо: відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносять до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість; відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонують для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту; відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

4.11.2. Дорадча група експертів

Спеціальний орган у судовій системі України, утворений для сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду України в оцінюванні моральних якостей та рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України.

4.11.3. конституційна скарга

Письмове клопотання, подане до Конституційного Суду України, щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень),

Constitutional Court of Ukraine

en **Advisory Group of Experts**

en **constitutional complaint**

застосованого в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

4.11.4. конституційна юстиція

en

constitutional justice

Конституційний контроль, здійснюваний у визначеній процесуальній формі судами та (або) спеціалізованими органами судової влади.

4.11.5. конституційне звернення

en

constitutional appeal

Письмове клопотання, подане до Конституційного Суду України, про надання висновку щодо: 1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вносять до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість; 2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонують для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 3) дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту; 4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. 157 і 158 Конституції України; 5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

4.11.6. конституційне подання

en

constitutional submission

Письмове клопотання, подане до Конституційного Суду України, щодо визнання акта (його окремих положень) неконституційним та офіційного тлумачення Конституції України.

4.11.7. конституційне

en

constitutional proceedings

провадження

Процесуальний порядок розгляду та вирішення Конституційним Судом України справ конституційної юрисдикції.

4.11.8. конституційне судочинство en **constitutional judiciary**

Процесуальна форма здійснення судами та (або) спеціалізованими органами судової влади конституційного контролю.

4.11.9. конституційний контроль en **constitutional control**

Діяльність органів держави з реалізації принципу верховенства конституції й підтримки режиму конституційної законності за допомогою своїх специфічних методів.

4.11.10. конституційний юрисдикційний процес en **constitutional process**

Побудований на відповідних принципах комплекс регламентованих Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами послідовних та логічно взаємопов'язаних стадій, спрямованих на забезпечення верховенства Конституції України, у межах яких виникають, припиняють та змінюють процесуальні відносини між органом конституційної юрисдикції та іншими уповноваженими суб'єктами; процесуальний порядок розгляду та вирішення органом конституційної юрисдикції справ у межах його компетенції, тобто конституційне провадження.

4.11.11. Конституційний Суд України en **Constitutional Court of Ukraine**

Орган конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та, в передбачених Конституцією України випадках, інших

актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

4.11.12. неконституційність

Невідповідність законів та інших актів Конституції України, установлена Конституційним Судом України.

en **unconstitutionality of the law**

4.11.13. офіційне тлумачення Конституції України

Діяльність Конституційного Суду України в межах законодавчо встановлених процедур за допомогою апробованих наукою і практикою прийомів та способів щодо усунення невизначеності розуміння Конституції України у формі нормативної або казуальної інтерпретації для забезпечення законності й конституційного правопорядку.

en **official interpretation of the Constitution of Ukraine**

4.11.14. рішення Конституційного Суду України

Акт Конституційного Суду України, який ухвалює Сенат за результатами розгляду справ за конституційними скаргами або Велика палата за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами в разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати.

en **decision of the Constitutional Court of Ukraine**

4.11.15. суддя Конституційного Суду України

Громадянин України, який відповідно до Конституції України у

en **judge of the Constitutional Court of Ukraine**

визначеному законом порядку призначений до складу Конституційного Суду України, набув відповідних повноважень; має особливий (спеціальний) правовий статус і у складі Конституційного Суду України колегіально здійснює розгляд і вирішення питань, віднесених до компетенції Конституційного Суду України.

АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

- ad hoc
- аброгація
- абсентеїзм
- абсолютизм
- абсолютна більшість
- автократія
- автономія
- Автономна Республіка Крим
- адаптація законодавства
- адвокатура
- адміністративно-територіальний поділ
- багатопартійність
- балотування
- безпосередня демократія
- біженець
- верховенство закону
- верховенство права
- Верховна Рада Автономної Республіки Крим
- Верховна Рада України
- Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України
- Верховний Суд України
- вето
- вето Президента України
- виборець
- виборча геометрія
- виборча дільниця
- виборча застава
- виборча квота
- виборча комісія
- виборчий бюлетень
- виборчий округ
- виборчий поріг
- виборчий процес
- виборчий ценз
- виборники
- виключна компетенція
- виконавча влада
- виконавчі органи рад
- висновок Конституційного Суду України
- Вища рада правосуддя
- вищі спеціалізовані суди
- відносна більшість
- відставка Президента України
- внутрішньо переміщена особа
- воєнний стан
- всеукраїнський референдум
- глава держави
- гнучка конституція
- голова парламенту (палати парламенту)
- голосування
- громадська організація
- громадське об'єднання
- громадські слухання
- громадянин України
- громадянство
- громадянське суспільство
- громадянське суспільство
- громадянські права та свободи
- двопалатність
- декларація
- делеговані повноваження
- демократія
- демонстрація
- денатуралізація
- денонсація
- депортація
- депутатська група
- депутатська фракція
- депутатське звернення
- депутатське об'єднання
- депутатський запит

- депутатський імунітет
- депутатський індемнітет
- депутатський мандат
- державна влада
- державна мова
- державна служба
- державний бюджет
- державний герб
- Державний Герб України
- Державний Гімн України
- державний кордон
- державний орган
- Державний Прапор України
- державний суверенітет
- державні нагороди України
- державні символи України
- децентралізація
- джерела конституційного права
- дискримінація
- добровільне об'єднання територіальних громад
- Дорадча група експертів
- економічні права та свободи
- експатріація
- еміграція
- євроатлантичний курс України
- європейський курс України
- жорстка конституція
- загальні збори громадян
- законодавча влада
- законодавча ініціатива
- законодавча пропозиція
- законодавча техніка
- законодавчий процес
- «законодавчий спам»
- законопроект
- законотворчість
- засідання
- Збройні Сили України
- зворотна дія закону
- змішана виборча система
- зобов'язання держави, зумовлені правами людини
- імміграція
- імпічмент
- імплементація
- інавгурація
- іноземець
- інтерпеляція
- Кабінет Міністрів України
- каденція
- кваліфікована більшість
- кворум
- кодифікація
- комітети Верховної Ради України
- конституанта
- конституційна доктрина
- конституційна норма
- конституційна поправка
- конституційна реформа
- конституційна скарга
- конституційна юстиція
- конституційне звернення
- конституційне подання
- конституційне провадження
- конституційне судочинство
- конституційний дизайн
- конституційний договір
- конституційний закон
- конституційний звичай
- конституційний контроль
- конституційний конфлікт
- конституційний лад
- конституційний склад Верховної Ради України
- конституційний статус людини і громадянина в Україні
- Конституційний Суд України
- конституційний юрисдикційний процес
- конституційні гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні
- конституційні інститути
- конституційні обов'язки людини і

- громадянина в Україні
- конституційні права та свободи людини й громадянина в Україні
- конституційні принципи
- конституційно-правова відповідальність
- конституційно-правова процедура
- конституціоналізм
- конституція
- контрасигнація
- корінний народ
- культурні права та свободи
- легіслатура
- лібералізація
- лобіювання
- люстрація
- мажоритарна виборча система
- міжфракційне депутатське об'єднання
- міністерство
- місто зі спеціальним статусом
- місцева влада
- місцева державна адміністрація
- місцеве самоврядування
- місцевий бюджет (бюджет місцевого самоврядування)
- місцевий референдум
- місцеві ініціативи
- місцеві органи виконавчої влади
- місцеві суди
- мітинг
- множинне громадянство
- мова національної меншини
- надзвичайний стан
- народна ініціатива
- народне волевиявлення
- народний депутат України
- народний суверенітет
- народовладдя
- натуралізація
- національна безпека України
- національна меншина (спільнота)
- національний гімн
- національний суверенітет
- національні інтереси України
- негативні права людини
- неконституційність
- непрямі вибори
- норма прямої дії
- нормативно-правовий акт
- обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні
- оборона України
- омбудсман
- оптація громадянства
- органи місцевого самоврядування
- органи самоорганізації населення
- органічний закон
- ординарний закон
- особа без громадянства
- Офіс Президента України
- офіційне тлумачення Конституції України
- парламент
- парламентаризм
- парламентська етика
- парламентська коаліція
- парламентська опозиція
- парламентська сесія
- парламентське розслідування
- парламентський контроль
- парламентський пристав
- парламентські слухання
- парламентсько-президентська республіка
- передвиборна агітація
- петиція
- плебісцит
- пленарне засідання
- плюралізм
- Погоджувальна рада депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України
- подвійне громадянство
- поділ влади

- позачергові вибори
- позитивна дискримінація
- позитивні дії
- позитивні права людини
- політична партія
- політичні права та свободи
- послання Президента України
- постанова
- постзаконодавчий контроль
- права людини
- право на життя
- право на мирні зібрання
- право на повагу до гідності
- право на повстання
- право на приватність
- право на свободу думки і слова
- право на свободу об'єднання
- право на свободу світогляду і віросповідання
- право на свободу та особисту недоторканність
- право на судовий захист
- правова держава
- правосуддя
- праймериз
- представницька демократія
- Президент України
- президентські відзнаки
- презумпція невинуватості
- прем'єр-міністр
- принцип «права ґрунту»
- принцип «права крові»
- принцип єдиного громадянства
- принцип правової визначеності
- присяжний
- прокуратура України
- промульгація закону
- пропорційна виборча система
- прямі вибори
- рада Міністрів Автономної Республіки Крим
- Рада національної безпеки і оборони України
- районні, обласні ради
- ратифікація
- Рахункова палата
- Регламент Верховної Ради України
- регламент парламенту (палати парламенту)
- резолюція довіри
- резолюція недовіри
- резолюція недовіри уряду
- релігійна організація
- рішення Конституційного Суду України
- система адміністративно-територіального устрою
- система місцевого самоврядування
- система судоустрою України
- сільська, селищна, міська рада
- сільський, селищний, міський голова
- служба в органах місцевого самоврядування
- соціальні права та свободи
- спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради України
- староста
- старостинський округ
- страйк
- суб'єктивне виборче право
- суд
- суддівське врядування
- суддівське самоврядування
- суддівський імунітет
- суддя
- суддя Конституційного Суду України
- судова влада
- судові рішення
- судоустрій
- таємне голосування
- територіальна громада
- територіальна цілісність держави
- територіальний устрій України

- територія України
 - тимчасова слідча комісія Верховної Ради України
 - тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України
 - тіньовий уряд
 - трансферт громадянства
 - узурпація влади
 - указ
 - Український народ
 - унітарна держава
 - Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
- уряд
 - філіація
 - Хартія основоположних прав Європейського Союзу
 - цензура
 - Центральна виборча комісія
 - центральні органи виконавчої влади
 - центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом
 - чергові вибори

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 59. Ст. 2047.
3. Виборчий кодекс України: від 19.12.2019 № 396-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4. Т. 1. Ст. 188.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 2509.
5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 59. Ст. 2347.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 46. Ст. 1449.
7. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 № 1135-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 31. Ст. 1762.
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 30. Ст. 1097.
9. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 9. Ст. 342.
10. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
11. Про державні нагороди України: Закон України від 16.03.2000 № 1549-III. *Офіційний вісник України*. 2000. № 15. Ст. 587.
12. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3. Ст. 149.
13. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2474.
14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 76. Ст. 3071.
15. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23.12.1998 № 350-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 1. Ст. 4.
16. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
17. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
18. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
19. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 63. Ст. 1912.

20. Про конституційну процедуру: проєкт Закону України від 21.12.2020 № 4533. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/421903>.
21. Про корінні народи України: Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 60. Ст. 3733.
22. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 № 3606-IX. *Офіційний вісник України*. 2024. № 27. Ст. 1725.
23. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 35. Ст. 2317.
24. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
25. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20. Ст. 190.
26. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України від 13.12.2022 № 2827-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 3. Ст. 197.
27. Про національну безпеку України: Закон України від 28.06.2018 № 2469-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 1903.
28. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
29. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 № 2625-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 32. Ст. 1449.
30. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10.09.2019 № 39-IX. *Офіційний вісник України*. 2019. № 76. Ст. 2616.
31. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2317.
32. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 17. Ст. 728.
33. Про Положення про Офіс Президента України: Указ Президента України від 25.06.2019 № 436/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 51. Ст. 1734.
34. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. *Офіційний вісник України*. 2000. № 15. Ст. 588.
35. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 83. Ст. 3014.
36. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 88. Ст. 5121.
37. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2471.
38. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 16.06.2011 № 3530-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 53. Ст. 2090.
39. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
40. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII.

Офіційний вісник України. 2015. № 63. Ст. 2074.

41. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 12. Ст. 565.

42. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 25. Ст. 283.

43. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 02.05.2023 № 3077-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 70. Ст. 4029.

44. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.

45. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56. Ст. 1935.

46. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19.12.2019 № 400-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 6. Ст. 262.

47. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 5.

48. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 27. Ст. 1123.

49. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30.06.2004 № 1932-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 27. Т. 1. Ст. 1763.

50. Рішення Конституційного Суду України від 08.09.2016 № 6-рп/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 79. Ст. 2649.

51. Albert R. Multi-Textual Constitutions. *Virginia Law Review*. 2023. Vol. 109. P. 1629–1699.

52. Comparative Constitutional Law / ed. by M. Rosenfeld and A. Sajó. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. 1396 p.

53. De La Vega C. Dictionary of International Human Rights Law, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2013.

54. Encyclopedic Dictionary of International Law / ed. by Grant J. P. & Barker J. C. Oxford University Press, 2009.

55. Oswald Gert. «Staatswappen». Lexikon der Heraldik. Mannheim/Vienna/Zurich: Bibliographisches Institut, 1984. P. 375.

56. Sajó A., Uitz R. The constitution of freedom: an introduction to legal constitutionalism Oxford: Oxford University Press, 2017. 483 p.

57. The Cambridge companion to comparative constitutional law / ed. by R. Masterman, R. Schütze. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2019. 621 p.

58. Абдуллазаде Ф. Ш. О. Поняття законодавчого процесу: проблеми доктринального визначення. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 3–9.

59. Багряк А. С. До проблеми визначення поняття «вето Президента». *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 5. С. 70–79.

60. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2004. 205 с.

61. Батанов О. В. Інавгурація президента як інститут конституційного права: аксіологічні та онтологічні засади. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 114–119.

62. Берназюк Я. О. Послання Президента України до народу та до Верховної Ради України як офіційні документи (акти) глави держави. *Форум права*. 2010. № 4. С. 63–68.

63. Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_74.

64. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 238 с.

65. Болдирев С. В., Ребриш Б. Ю. Проблеми правового регулювання парламентського розслідування в процесі застосування процедури імпічменту Президента України. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 118. С. 56–66.

66. Боровицький О. А. Конституційно-правові засади діяльності Вищої ради правосуддя: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Вінниця, 2020. 247 с.

67. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Т. 3. Загальна теорія права. Харків: Право, 2017. 952 с.

68. Велика українська юридична енциклопедія у 20-ти томах. Т. 5. Адміністративне право. Харків: Право, 2020. 960 с.

69. Волошук О. Т. Конституційний інститут уряду в зарубіжних державах. Наукова доповідь. Чернівці: [Б. в.], 2012. 88 с.

70. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100–116.

71. Глизнер С. В. Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні. *Політикус*. 2019. № 1. С. 36–40.

72. Гречко О. О. Принципи територіального устрою України: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2018.

73. Дахова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах. Харків: Фінн, 2008. 200 с.

74. Джерела конституційного права України / відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. Київ: Наук. думка, 2010. 711 с.

75. Довідник парламентаря 01. Основні аспекти законотворчого процесу / Крижанівський В. П., Нечипоренко Л. О., Рахімкулов Е. Р., Чередніченко С. Г. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2014. 78 с.

76. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови), Я. В. Верменич, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський, В. М. Даниленко, Л. О. Зашкільняк, С. В. Кульчицький (заст. голови), О. Є. Лисенко, О. П. Реснт, О. С. Рубльов (відп. секр.), О. П. Толочко, О. А. Удод, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. Київ: «Наукова думка», 2021. 773 с.

77. Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова

думка», 2003. 688 с.

78. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.

79. Енциклопедія Сучасної України. Т. 18: «Лт» – «Малицький» / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. 712 с.

80. Енциклопедія Сучасної України. Т. 7: «Г» – «Ді» / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. 708 с.

81. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2008. 19 с.

82. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні: монографія. Одеса: Юридична література, 2008. 240 с.

83. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

84. Загальна теорія права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 564 с.

85. Задорожня Г. В. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2016. 484 с.

86. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус Адміністрації Президента України: монографія. Харків: Харків юридичний, 2014. 300 с. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8139009>.

87. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус парламентських комітетів в Україні: монографія. Харків: Майдан, 2019. 620 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8156250>.

88. Зозуля О. І. Парламентська реформа в Україні: виклики та перспективи: монографія. Одеса: Олді+, 2023. 332 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10752922>.

89. Ірклієнко А. І. Бікамералізм як форма конституційної демократії. Порівняльно-правовий аналіз. Київ: Видавничий дім «Інтернаука», 2022. 392 с.

90. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 39 с.

91. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.

92. Колодій О. А. Конституційно-правовий статус українського народу: доктрина, регламентація, поняття та елементи: монографія / ред. Н. П. Манойло. Київ: Ліра-К, 2020. 451 с.

93. Комзюк В. Т. Щодо нормативного визначення поняття і сутності правосуддя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 88–92.

94. Кононенко Ю. С., Джолос С. В. Державна влада як різновид політичної влади. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4(2). С. 18–

23.

95. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2021. 592 с.

96. Конституційне право України: словник основних термінів і понять: для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 081 Право / уклад. О. І. Ромців; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: БОНА, 2023. 100 с.

97. Конституційне право України: словник-довідник / Л. І. Лазор та ін.; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ: Видавництво Східноукраїнського нац. ун-ту ім. Володимира Даля, 2008. 216 с.

98. Конституційне право України: темат. слов. / упоряд.: Галуцько В. В. та ін.; за ред. В. В. Галуцька; Херсон. юрид. ін-т. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Херсон: Херсонська міська друкарня, 2010. 132 с.

99. Конституційне право: навч. посібник / Д. Терлецький, М. Афанасьєва, Ю. Батан та ін.; за заг. ред. Д. Терлецького. Одеса: Фенікс, 2023. 584 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26099>.

100. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2021. 528 с.

101. Крупнова Л. В. Судове рішення як предмет (підстава) виконавчого провадження в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Т. 2. Вип. 3(9). С. 116–118.

102. Кульчицька О. В. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій Верховної Ради України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2009. 210 с.

103. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. В., 2006. 256 с.

104. Лихачов Н. С. Вотум недовіри (резольюція осуду) як форма парламентської відповідальності урядів у країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48(1). С. 56–61.

105. Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.

106. Мала енциклопедія конституційного права / за заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького; Київський університет права НАН України. Київ: Кондор-Видавництво, 2012. 462 с.

107. Мала юридична енциклопедія з конституційного права: словник-довідник / Ю. М. Бисага та ін.; Ужгородський національний ун-т. Ужгород: Ліра, 2003. 148 с.

108. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2004. 35 с.

109. Марцеляк О. В., Марцеляк С. М., Марцеляк М. О. Поняття конституціоналізму і його трансформація в умовах війни. *Вісник Харківського*

національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2023. Вип. 35. С. 97–111.

110. Марченко В. В. Конституційно-правовий статус уряду в країнах ЄС (на прикладі Франції, Федеративної Республіки Німеччини, Іспанії): Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2010. 216 с.

111. Марченко М. В. Правові проблеми інституту промульгації в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 10(1). С. 48–53.

112. Медвідь А. Б. Конституційно-правовий статус тимчасових комісій Верховної Ради України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 16 с.

113. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь. Київ: Парламентське вид-во, 2011. 112 с.

114. Пасальський М. Конституційна модель депутатського мандата парламентарія України. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 26–31.

115. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.

116. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

117. Реєнт О. О. Право депутатської недоторканності (питання теорії та практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2009. 20 с.

118. Сав'як О. В. Правовий звичай у системі джерел конституційного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 22 с.

119. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

120. Сліденко І. Д. Конституційний контроль в механізмі сучасної правової держави: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2010. 40 с.

121. Словська І. Є. Парламентаризм: поняття та ознаки. *Право і суспільство*. 2011. № 2. С. 78–82.

122. Совгиря О. В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.

123. Совгиря О. В. Правовий статус парламентської опозиції (порівняльно-правовий аналіз): дис... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2005. 243 с.

124. Совгиря О. Парламентська коаліція в Україні: фактори, що впливають на діяльність, нові реалії правового регулювання. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 60. С. 178–184.

125. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 556 с.

126. Спінчевська О. М. Конституційний юрисдикційний процес в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення: монографія. Київ: КНТ, 2022. 246 с.

127. Стопченко М. І. Конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд.

юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2015. 20 с.

128. Сухонос В. В. Імпічмент як спосіб припинення повноважень глави держави: конституційний та політико-правовий аспекти. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1. С. 3–6.

129. Сушко О. О. Інститут контрасигнації: питання конституційно-правової теорії та практики: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Вінниця, 2021. 212 с.

130. Сьох К. Я., Гультай М. М. Імплементация нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 82–84.

131. Теорія держави та права: навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

132. Тихий В. Офіційне тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом України. *Вісник Конституційного Суду України*. 1998. № 4. С. 38–45.

133. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / за заг. ред. д. ю. н., проф. Л. Р. Наливайко. Київ: «Хай-Тек Пресс», 2016. 628 с.

134. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

135. Українська дипломатична енциклопедія: у 5 т. / Андреева О. М. та ін.; за заг. ред. Д. В. Табачника. Харків: Фоліо, 2013. Т. 1: А – Г. 526 с.

136. Українська дипломатична енциклопедія: у 5 т. / Андреева О. М. та ін.; за заг. ред. Д. В. Табачника. Харків: Фоліо, 2013. Т. 5: С(о) – Я. 477 с.

137. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти. Київ: Ліра-К, 2009. 580 с.

138. Фоміна М. А. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій». *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 67–69.

139. Халюк С. О. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя в Україні: доктрина, поняття та елементи: монографія. Київ: Ліра-К, 2022. 444 с.

140. Хоменко О. В. Виконавча влада: соціально-правова природа, особливості: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2005. 209 с.

141. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики. Харків: Право, 2018. 677 с.

142. Цоклан В. І., Федоренко В. Л. Система сучасних джерел конституційного права України. Київ: Ліра-К, 2009. 400 с.

143. Шаповал В. М. Конституція і виконавча влада. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 80 с.

144. Шляхтун П. П. Конституційне право: словник термінів. Київ: Либідь, 2005. 568 с.

145. Шутова О. С., Червінська Д. І., Середюк М. О. Конституційно-правові гарантії парламентаризму: імунітет та імдемнітет. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2021. Вип. 37. С. 117–128.

146. Щербанюк О. В. Народний суверенітет у теорії політико-правових

вчень: історична школа: монографія. Книга І. Київ: Логос, 2013. 182 с.

147. Юридична енциклопедія: у 6 т. Т. 6: Т – Я / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 768 с.

148. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу. Київ: Парлам. вид-во, 2004. 519 с.

149. Яковлєв А. А. Поняття конституційного процесу в сучасній науці конституційного права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3–2. С. 23–30.

150. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Харків: Право, 2013. 760 с.